

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Odpowiedzialność kadry zarządzającej w sądowych postępowaniach restrukturyzacyjnych z punktu widzenia naruszenia obowiązku dochowania należytej staranności w zakresie złożenia wniosku restrukturyzacyjnego lub wniosku o ogłoszenie upadłości w czasie właściwym

dr Bartosz Sierakowski, Mateusz Waberski

Prawo prywatne
Warszawa 2024

Spis treści

1. Wprowadzenie	5
1.1. Zakres problematyki	5
1.2. Założenia terminologiczne	5
1.3. Metoda badawcza	6
2. Rodzaje odpowiedzialności	7
2.1. Odpowiedzialność majątkowa na gruncie przepisów prawa cywilnego	7
2.1.1. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki uregulowana w kodeksie spółek handlowych	7
2.1.2. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki uregulowana w prawie upadłościowym	14
2.2. Odpowiedzialność majątkowa na gruncie przepisów prawa publicznego	19
2.3. Odpowiedzialność niemajątkowa na gruncie przepisów prawa upadłościowego (zakaz prowadzenia działalności gospodarczej)	25
2.4. Odpowiedzialność karna	27
3. Uchylenie odpowiedzialności na skutek podjęcia czynności zmierzających do wszczęcia postępowania upadłościowego lub restrukturyzacyjnego	31
3.1. Złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości	32
3.2. Wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego	41
3.2.1. Wprowadzenie	41
3.2.2. Odpowiedzialność majątkowa a wszczęcie sądowych postępowań restrukturyzacyjnych <i>sensu stricto</i>	43
3.2.3. Odpowiedzialność majątkowa a postępowanie o zatwierdzenie układu	50
3.2.4. Odpowiedzialność osobista (zakaz prowadzenia działalności gospodarczej) a wszczęcie postępowań restrukturyzacyjnych	52
3.2.5. Odpowiedzialność karna a wszczęcie postępowań restrukturyzacyjnych	55
4. Podsumowanie	57
4.1. Wnioski <i>de lege lata</i>	57
4.2. Wnioski <i>de lege ferenda</i>	58
Bibliografia	61

1. Wprowadzenie

1.1. Zakres problematyki

Przedmiotem opracowania są zasady odpowiedzialności kadry zarządzającej za zachowanie polegające na niewłaściwej reakcji na zjawisko niewypłacalności zarządzanego podmiotu. Zachowanie to polegać ma na: (i) zaniechaniu złożenia wniosku upadłościowego lub podjęcia czynności zmierzających do wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego (zaniechanie całkowite), względnie (ii) podjęciu tych czynności, ale w czasie niewłaściwym (zaniechanie częściowe). Analizie poddano zasady odpowiedzialności majątkowej, karnej i osobistej; ta ostatnia odnosi się do możliwości zastosowania na podstawie art. 373 p.u. sankcji w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej lub zajmowania określonych funkcji. Szczególny nacisk położono na omówienie przesłanek zwolnienia się z odpowiedzialności wskutek dochowania aktów staranności (powinność złożenia wniosku upadłościowego oraz uprawnienie do złożenia wniosku restrukturyzacyjnego) przez reprezentantów niewypłacalnego dłużnika. Z uwagi na wątpliwości co do prawidłowości przyjętych przez ustawodawcę rozwiązań, w pracy wysunięto także kilka postulatów *de lege ferenda*, które zostały syntetycznie zebrane w podsumowaniu wraz z propozycją treści zmienionych przepisów.

1.2. Założenia terminologiczne

Dla zachowania przejrzystości terminologicznej wskazujemy, że tytułowe pojęcie „kadry zarządzającej” nie jest wyrażeniem z zakresu języka prawnego. Desygnatem tego pojęcia jest grupa osób fizycznych, na których spoczywa obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub które są uprawnione do złożenia w imieniu dłużnika wniosku restrukturyzacyjnego. Dla uproszczenia można przyjąć, że pod tym pojęciem należy rozumieć każdego, kto na podstawie ustawy, umowy spółki lub statutu ma prawo do prowadzenia spraw dłużnika i do jego reprezentowania, samodzielnie lub łącznie z innymi osobami, w tym także zarządcę sukcesyjnego (art. 21 ust. 2-2a p.u.).

Na członkach kadry menadżerskiej spoczywa szereg obowiązków (aktów należytej staranności), których wykonanie jest niezbędne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania

upadłościowego lub restrukturyzacyjnego. W niniejszej pracy analizie poddano wyłącznie dwa akty staranności przedsięwzięte na przedpolu formalnej upadłości lub restrukturyzacji. Są to: (i) wniesienie do sądu wniosku o ogłoszenie upadłości lub (ii) wniesienie do sądu wniosku restrukturyzacyjnego, względnie podjęcie innych czynności, których efektem jest wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego.

1.3. Metoda badawcza

W toku badań, których efektem jest niniejsze opracowanie, posłużono się metodą dogmatycznoprawną, za pomocą której ustalono ramy odpowiedzialności prawnej z tytułu naruszenia obowiązku dochowania należytej staranności w zakresie złożenia wniosku restrukturyzacyjnego lub wniosku o ogłoszenie upadłości w czasie właściwym. W ramach przeprowadzonej analizy wykorzystano powszechnie stosowane dyrektywy wykładni tekstu prawnego, uwzględniając aktualny dorobek orzecznictwa sądowego i literatury przedmiotu w tym zakresie.

2. Rodzaje odpowiedzialności

2.1. Odpowiedzialność majątkowa na gruncie przepisów prawa cywilnego

2.1.1. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki uregulowana w kodeksie spółek handlowych

Podstawy odpowiedzialności majątkowej członków zarządu za zobowiązania spółki kapitałowej zostały uregulowane w kodeksie spółek handlowych wyłącznie w odniesieniu do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz prostej spółki akcyjnej. Brak w tej ustawie podstawy prawnej dla odpowiedzialności członków zarządu spółek akcyjnych nie oznacza jednak, że te osoby są zwolnione z odpowiedzialności za zobowiązania zarządzanych przez siebie spółek – wynika ona bowiem z przepisów ulokowanych poza kodeksem spółek handlowych, o czym mowa będzie w dalszej części niniejszego opracowania.

Podstawą prawną odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest art. 299 k.s.h., natomiast osób zarządzających prostą spółką akcyjną (członków zarządu albo rady dyrektorów¹) – tożsamy w swej treści art. 300¹³² k.s.h. Komentowane przepisy stanowią, że jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania (art. 299 § 1 i art. 300¹³² k.s.h.). Wobec identycznego brzmienia obu przepisów dotychczasowy dorobek doktryny i orzecznictwa wypracowany na gruncie art. 299 k.s.h. może zostać z powodzeniem przełożony na grunt odpowiedzialności członków zarządu (rady dyrektorów) prostej spółki akcyjnej². Z uwagi na powyższy wniosek zasady odpowiedzialności osób zarządzających spółką z ograniczoną odpowiedzialnością oraz prostą spółką akcyjną zostaną omówione łącznie, ze zwróceniem uwagi na ewentualne odmienności dotyczące tej ostatniej.

---

¹ Zgodnie z art. 4 § 2¹ k.s.h., ilekroć w kodeksie spółek handlowych, z wyłączeniem art. 300⁵²-300⁶⁷ k.s.h., albo w odrębnej ustawie mowa jest o zarządzie lub członku zarządu spółki, w przypadku prostej spółki akcyjnej, w której powołano radę dyrektorów, należy przez to rozumieć, odpowiednio, radę dyrektorów lub dyrektora; zob. też B. Sierakowski, M. Waberski, *Upadłość prostej spółki akcyjnej – potencjalne problemy i możliwe rozwiązania*, 2021, LEX; ryzyko wątpliwości w zakresie poniesienia odpowiedzialności przez członków rady dyrektorów na podstawie wyżej wskazanego odesłania podnosi M. Wawer [w:] J. Bieniak (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis, komentarz do art. 300¹³² k.s.h.

² L. Modzelewska [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis, komentarz do art. 300¹³² k.s.h.

Należy jednak zastrzec, że pełne omówienie wszelkich aspektów odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialności nie jest – z racji objętości niniejszej publikacji – ani możliwe, ani celowe. Dorobek doktryny i judykatury wypracowany na kanwie omawianego zagadnienia jest na tyle bogaty, że zainteresowanych szczegółowym zapoznaniem się z tą instytucją autorzy odsyłają do stosownych opracowań i wypowiedzi orzecznictwa. Nie sposób jednak mówić o odpowiedzialności kadry zarządzającej w kontekście złożenia wniosku restrukturyzacyjnego lub upadłościowego bez, przynajmniej podstawowego, nakreślenia przesłanek i charakteru omawianej odpowiedzialności.

Celem normy wynikającej z art. 299 k.s.h. (art. 300¹³² k.s.h.) jest zapobieganie takiemu prowadzeniu spraw spółki, które uniemożliwiłoby prowadzenie przez wierzycieli skutecznej egzekucji z jej majątku³. Rozwiązanie to, wprowadzone w ramach art. 298 k.h.⁴, było oryginalnym pomysłem polskiego ustawodawcy nieznanym swojemu odpowiednikowi w ustawodawstwie innych państw⁵. Wówczas to w pracach Komisji Kodyfikacyjnej zwrócono uwagę na problem „faktycznej likwidacji” majątku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, co w przypadku uzyskania przez wierzyciela spółki tytułu egzekucyjnego uniemożliwiłoby prowadzenie przeciwko spółce skutecznej egzekucji. To zaś obniżało zaufanie i zdolność kredytową spółek z ograniczoną odpowiedzialnością⁶.

Zakresem odpowiedzialności na podstawie art. 299 k.s.h. (art. 300¹³² k.s.h.) objęte są zobowiązania niezależnie od ich źródła (kontraktowe, deliktowe, bezpodstawne wzbogacenie)⁷. Przyjmuje się, że omawiana podstawa odpowiedzialności obejmuje zarówno zobowiązania prywatnoprawne, jak i publicznoprawne, przy czym w tym drugim przypadku jedynie wówczas, gdy przepisy szczególne nie przewidują odmiennej podstawy odpowiedzialności (np. art. 116 ordynacji podatkowej⁸)⁹.

Odpowiedzialność członków zarządu ma charakter subsydiarny, tzn. zachodzi wówczas, kiedy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna¹⁰, aczkolwiek niektórzy

³ T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. Kodeks Handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502).

⁵ A. Nowacki, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, t. 2: *Komentarz. Art. 227–300 KSH*, Warszawa 2021, Legalis, komentarz do art. 299 k.s.h.

⁶ Zob. A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h. i przywołane tam fragmenty uzasadnienia opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną.

⁷ Ibidem; T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

⁸ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2023 r. poz. 2383), dalej jako: „o.p.”.

⁹ R. Pabis [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; M. Dumkiewicz [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX, komentarz do art. 299 k.s.h.; uchwała SN z 19.01.1993 r., III CZP 162/92, OSNC 1993, nr 6, poz. 103; odmiennie M. Rodzynkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2018, LEX, komentarz do art. 299 k.s.h.; B. Brzeziński, M. Kalinowski, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 stycznia 1993 r., III CZP 162/92, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1994, nr 5, s. 82.*

¹⁰ T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; R. Pabis [w:] A. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; M. Dumkiewicz [w:] *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.;

kwestionują prawidłowość określania tej odpowiedzialności jako nieodpowiadającej konstrukcji subsydiarności *sensu stricto*, wskazując że można tu jedynie mówić o odpowiedzialności posiłkowej przejawiającej się w określonej kolejności zaspokojenia¹¹. Odpowiedzialność członków zarządu między sobą, jak wynika z treści przepisu, ma charakter solidarny. Brak jest natomiast solidarności pomiędzy spółką a odpowiadającym za jej zobowiązania członkiem zarządu¹².

W nauce istnieje wciąż nierozwiązany spór co do charakteru odpowiedzialności członków zarządu na podstawie art. 299 k.s.h. Usystematyzowania stanowisk w tym zakresie podjął się nie tak dawno Sąd Najwyższy w ramach wyroku składu siedmiu sędziów z dnia 13 grudnia 2022 r. I NSNc 433/21 rozpoznającego skargę nadzwyczajną wywiedzioną przez Prokuratora Generalnego¹³. Korzystając z dokonanego przez Sąd Najwyższy przeglądu stanowisk prezentowanych w literaturze i orzecznictwie na kanwie problemowego zagadnienia, można przywołać istnienie dwóch dominujących koncepcji odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania spółki na podstawie art. 299 k.s.h. Jest to koncepcja odpowiedzialności odszkodowawczej¹⁴ oraz koncepcja odpowiedzialności gwarancyjnej (względnie quasi-gwarancyjnej)¹⁵.

¹¹ Zob. A. Kidyba [w:] M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1-300 Kodeksu spółek handlowych*, 2024, LEX, komentarz do art. 299 k.s.h., który wskazuje, że brak w tym wypadku wymaganej dla subsydiarności wspólnej odpowiedzialności spółki i członków zarządu, jak też brak jest odniesienia do subsydiarności, podobnie jak w art. 31 k.s.h. czy art. 33¹ § 2 k.c.; na możliwość posługiwania się tym określeniem co do zasad odpowiedzialności członków zarządu, lecz jedynie w potocznym tego słowa znaczeniu, zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z 23.07.2015 r., I CSK 580/14.

¹² Niektórzy autorzy wskazują, że odpowiedzialność spółki z członkiem zarządu ma charakter *in solidum* – tak R. Pabis [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; zob. też T. Szczyrowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h. i przywołana tam literatura.

¹³ Spór dotyczył zakresu odpowiedzialności pozwanych za zobowiązania spółki z o.o. z tytułu wynagrodzenia za pracę, tzn. czy pozwany odpowiada za wynagrodzenie pomniejszone o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych oraz składki na ubezpieczenie społeczne, czy też – jak argumentował prokurator, powołując się na gwarancyjny charakter odpowiedzialności – w kwocie „brutto” odpowiadającej treści tytułu egzekucyjnego przeciwko spółce, niezależnie od tego, jakie zobowiązania zostały zaliczone na jego poczet.

¹⁴ A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja (red.), *Kodeks spółek handlowych*, t. 2: *Komentarz do artykułów 151-300*, Warszawa 2005, art. 299, Nb 14a, K. Strzelczyk, [w:] R. Potrzezsch, T. Siemiątkowski, *Spółka z o.o.*, Warszawa 2001, s. 641; A. Rachwał, [w:] *Spółki Prawa Handlowego*, t. 2A, Warszawa 2007, s. 1034; R. Szczęsny, *Zarząd w spółkach kapitałowych*, Kraków 2004, LEX, s. 424; K. Dąbek-Krajewska, *Przepis art. 298 k.h. jako podstawa odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o.*, „Rejent” 1999, nr 9, s. 48; M. Bąba, *Swoistość odpowiedzialności z art. 299 k.s.h.*, Państwo i Prawo z 2009 r. Nr 9, s. 61, J. Luty, *Odpowiedzialność członka zarządu za niewypłacalność spółki*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2013, nr 25, s. 76–94; uchwała (7) Sądu Najwyższego z 7 listopada 2008 r., III CZP 72/08, wyrok Sądu Najwyższego z 6 lipca 2007 r., III CSK 2/07, uchwała Sądu Najwyższego z 7 grudnia 2006 r., III CZP 118/06 – za SN w wyroku z dnia 13 grudnia 2022 r. I NSNc 433/21.

¹⁵ A. Mariański, A. Karolak, *Odpowiedzialność członków zarządu spółki*, Warszawa 2006, s. 61 i n.; M. Litwińska, *Glosa do uchwały SN z dnia 22 września 1995 r.*, III CZP 120/95, „Przegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 2, s. 37 i n., *Spółka z o.o.*, C.H. Beck 2004, s. 452; A. Szajkowski [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2002, t. II, s. 792, K. Osajda, *Niewypłacalność spółki z o.o. Odpowiedzialność członków zarządu wobec jej wierzycieli*, Warszawa 2014, s. 151; A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.; wyrok Sądu Najwyższego z 18 kwietnia 2007 r., V CSK 55/07, SA w Krakowie w wyroku z 31 stycznia 2013 r., I ACa 1367/12 – za SN w wyroku z dnia 13 grudnia 2022 r. I NSNc 433/21.

Zgodnie z pierwszą z wymienionych koncepcji odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. ma charakter sankcji za prowadzące do bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce nieprawidłowości w kierowaniu jej sprawami, a wyrazem tych nieprawidłowości jest niezłożenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości lub wszczęcie postępowania zapobiegającego upadłości¹⁶. Specyfika tego rodzaju odpowiedzialności odszkodowawczej polega na tym, że wierzyciel, który nie wyegzekwował swojej wierzytelności od spółki, nie musi – jak wymagałyby tego zasady ogólne – dowodzić wysokości doznanej wskutek tego szkody, gdyż wystarczające będzie przedłożenie tytułu egzekucyjnego stwierdzającego istnienie zobowiązania spółki¹⁷. Omawiana konstrukcja przyjmuje domniemanie szkody wierzyciela w wysokości niewyegzekwowanej wierzytelności wobec spółki, a także domniemanie związku przyczynowego między szkodą wierzyciela a niezłożeniem we właściwym czasie przez członka zarządu wniosku o ogłoszenie upadłości oraz zawinienia w niezgłoszeniu wniosku¹⁸.

Z kolei koncepcja gwarancyjnej odpowiedzialności za zobowiązania spółki na gruncie art. 299 k.s.h. wywodzi się z krytyki założeń odpowiedzialności odszkodowawczej. Wskazuje się przede wszystkim, że w prawie polskim brak jest przepisów, które przewidywałyby domniemanie zaistnienia szkody i jej wysokości¹⁹. Gdyby podzielić poglądy o odszkodowawczym charakterze tej odpowiedzialności, to wierzyciel musiałby wykazać zdarzenie sprawcze szkody (bezskuteczność egzekucji), samą szkodę i jej wysokość oraz związek przyczynowy między tymi zdarzeniami, a ponadto byłby uprawniony do dochodzenia nie tylko wyrównania straty, lecz także utraconych korzyści²⁰. Dłużnik natomiast nie byłby uprawniony do podnoszenia zarzutów, które ewentualnie mogą przysługiwać spółce, lecz z których spółka ta nie skorzystała (między innymi zarzut nieistnienia zobowiązania)²¹. Za gwarancyjną koncepcją odpowiedzialności podnosi się także argumenty natury systemowej. Wskazuje się, że przepis art. 299 k.s.h. poprzedzony jest przez przepisy bezpośrednio odwołujące się do odpowiedzialności odszkodowawczej wskazanych tam podmiotów (art. 291–293 k.s.h.), a także przez przepisy dotyczące przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody (art. 297 k.s.h) oraz właściwości miejscowej sądu, przed który należy wytaczać powództwo o odszkodowanie (art. 298 k.s.h.)²². Zdaniem zwolenników gwarancyjnej koncepcji odpowiedzialności regulacje art. 297–298 k.s.h. zamykają biór przepisów rozdziału 7 tytułu III kodeksu spółek handlowych, które przewidują odpowiedzialność odszkodowawczą, a dopiero po

¹⁶ A. Kidyba [w:] M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, 2024, LEX, komentarz do art. 299 k.s.h.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem i powołane tam orzecznictwo.

¹⁹ Ibidem – zaznaczyć jednak należy, że argument ten uległ dezaktualizacji choćby z uwagi na art. 21 ust. 3a p.u., który domniemanie wysokości szkody właśnie przewiduje.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

nich ustawodawca zdecydował się umieścić art. 299 k.s.h. Z tego względu wydaje się nie-logiczne, aby powołany przepis miał statuować również odpowiedzialność o charakterze odszkodowawczym²³. A. Kappes zaznacza jednak, że odpowiedzialność ta jest ukształtowana odmiennie od typowej odpowiedzialności gwarancyjnej za sprawą przesłanek uwalniających od jej poniesienia²⁴.

Oprócz dwóch wymienionych wyżej, dominujących koncepcji w doktrynie wyróżnia się również koncepcję odpowiedzialności gwarancyjno-represyjnej za cudzy dług²⁵. Można także spotkać poglądy, które tę odpowiedzialność traktują jako ustanowione *ex lege* osobiste i solidarne zabezpieczenie długu spółki²⁶. Wyrażane również są poglądy, które odpowiedzialność z art. 299 § 1 k.s.h. charakteryzują jako dość rzadko spotykaną, ustawowo przewidzianą odpowiedzialność za zobowiązania prawne odrębnego podmiotu, jakim jest spółka²⁷. Przedstawiane także są stanowiska, w których odrzucana jest teza o gwarancyjnym charakterze przedmiotowej odpowiedzialności, a jednocześnie zawarte jest stwierdzenie, że nie ma ona charakteru odszkodowawczego, lecz stanowi odpowiedzialność *ex lege* wobec wierzycieli, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna²⁸.

Mimo że zaprezentowany powyżej spór co do charakteru odpowiedzialności nie został wciąż rozstrzygnięty, to w orzecznictwie, głównie za sprawą uchwały Sądu Najwyższego (7) z dnia 7 listopada 2008 r. (III CZP 72/08), dominuje pogląd o odszkodowawczym charakterze tej odpowiedzialności²⁹. Przyjęcie określonej koncepcji charakteru odpowiedzialności członków zarządu nie ma jednak wyłącznie znaczenia teoretycznego. Opowiedzenie się za jednym lub drugim poglądem ma istotne konsekwencje dla zakresu i możliwości dochodzenia roszczenia przez wierzyciela³⁰, w szczególności zaś dla oceny przedawnienia tego roszczenia.

²³ Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2007 r., V CSK 55/07, LEX nr 251525, A. Kidyba [w:] M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

²⁴ A. Kappes, *Uwagi o przesłankach i charakterze odpowiedzialności z art. 298 k.h.*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 1998, nr 12, s. 38–39.

²⁵ T. Siemiątkowski, *Odpowiedzialność cywilnoprawna w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2007, s. 72, M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

²⁶ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 552; A. Mariański, A. Karolak, *Odpowiedzialność członków...*, op. cit., s. 12; K. Kopaczyńska-Pieczniak, [w:] A. Kidyba, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2007, s. 578; M. Wiśniewska, *Cywilnoprawna odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych*, Kraków 1998, s. 82–83.

²⁷ M. Litwińska-Werner, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, 2007, art. 299, Nb 1.

²⁸ A. Strzępka, E. Zielińska, w: J.A. Strzępka, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, 2009, art. 299, Nb 25 – za T. Szczerowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

²⁹ *Nie jest rolą Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie rozstrzygnięcie, która koncepcja odpowiedzialności zarządu spółki jest odpowiednia. Nie ulega jednak wątpliwości, że Sąd Apelacyjny w Warszawie w zaskarżonym wyroku stanął na stanowisku, że odpowiedzialność członków zarządu jest odpowiedzialnością odszkodowawczą. (...) Powyższa argumentacja i stanowisko znajdują częściowe usprawiedliwienie w zdecydowanie rozbieżnych, lecz istniejących poglądach doktryny prawa. Jak wykazano powyżej, na temat art. 299 KSH i charakteru odpowiedzialności członków zarządu powstało wiele koncepcji. Część ze stanowisk odpowiada temu, co uznał za trafne Sąd Apelacyjny w Warszawie w zaskarżonym wyroku. Przyjmując zatem, że taki tok rozumowania był usprawiedliwiony i stanowił jedną z możliwych wykładni przepisów prawa, których rezultatów nie można określić jako naruszające prawo, stwierdzić należy, że oddalenie powództwa co do kwoty przewyższającej zasądzoną kwotę 99 578,05 złotych, nie było rażącym naruszeniem wskazanych przez skarżącego przepisów – SN w wyroku z dnia 13 grudnia 2022 r. I NSNc 433/21.*

³⁰ A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

Przyjęcie odszkodowawczego charakteru odpowiedzialności wiązać się będzie w tej kwestii z zastosowaniem art. 442¹ k.c., a więc trzyletnim terminem przedawnienia. Z kolei podzielenie poglądu o gwarancyjnym charakterze omawianej odpowiedzialności nakazuje stosować do obliczania terminu przedawnienia ogólny termin sześcioletni z art. 118 k.c.³¹

Ustalenie charakteru odpowiedzialności ma również znacznie dla określenia katalogu przesłanek, których zaistnienie aktualizuje powstanie omawianej odpowiedzialności. Zgodnie z dominującym nurtem przesłankami tymi są: 1) szkoda, 2) istnienie zobowiązania sp. z o.o., 3) bezskuteczność egzekucji z majątku spółki, 4) związek przyczynowy między szkodą a niezłożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości³². Z kolei przeciwnicy koncepcji odszkodowawczej, co zrozumiało, nie wymieniają szkody jako jednej z przesłanek, ograniczając się do konieczności zaistnienia: 1) zawinonego niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, 2) bezskuteczności egzekucji, 3) związku kauzalnego pomiędzy tymi zdarzeniami³³, albo wyłącznie dwóch przesłanek, tj. 1) istnienia niezaspokojonego zobowiązania spółki oraz 2) bezskuteczności prowadzonej wobec niej egzekucji³⁴.

Niesporny, gdyż ustalony ustawowo, jest natomiast katalog przesłanek egzoneracyjnych, do których w art. 299 § 2 k.s.h. zalicza się: 1) zgłoszenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości lub w tym samym czasie wydanie postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu, 2) brak winy członka zarządu w niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, 3) brak szkody wierzyciela pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo niezatwierdzenia układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu (szersze omówienie przesłanek egzoneracyjnych zostanie dokonane w dalszej części niniejszej publikacji) oraz 4) niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w czasie, gdy prowadzona jest egzekucja przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa, na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstał w czasie prowadzenia egzekucji.

Jak zaznaczono już na wstępie, przedstawione powyżej zasady odpowiedzialności należy odnieść również do zasad odpowiedzialności osób zarządzających prostą spółką akcyjną, a więc członków zarządu bądź rady dyrektorów, a to wobec tożsamej do art. 299 k.s.h. treści art. 300¹³² k.s.h., wprowadzającego podstawę prawną odpowiedzialności za zobowiązania prostej spółki akcyjnej. Rozwiązanie to zostało przyjęte z aprobatą. Uzasadnieniem dla jego zastosowania jest, po pierwsze, dopuszczalność obejmowania akcji w zamian za świadczenie pracy i usług, w szczególności przyjęta całkowita swoboda w tym zakresie, oraz możliwość

³¹ M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

³² T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

³³ T. Siemiątkowski, *Odpowiedzialność cywilnoprawna w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2007, s. 216.

³⁴ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek ...*, Warszawa 2018, komentarz do art. 299 k.s.h.

opłacenia akcji do trzech lat po zarejestrowaniu spółki, co powoduje, że prosta spółka akcyjna może funkcjonować na rynku przy stosunkowo niewielkim majątku. Osoba dysponująca majątkiem spółki powinna zatem wykazać się szczególną dbałością związaną z prowadzeniem spraw spółki³⁵. Po drugie, prosta spółka akcyjna jest spółką bez kapitału zakładowego, a przewidziane instrumenty ochrony wierzycieli, jak już wcześniej wskazano, mogą okazać się niewystarczające. Dlatego też odpowiedzialność członków zarządu i rady dyrektorów jest jedynym instrumentem ochrony interesów wierzycieli. Wprowadzenie odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania spółki oznacza, że członkowie zarządu w przypadku niewypłacalności spółki będą zainteresowani zgłaszaniem wniosku o ogłoszenie upadłości bądź wszczynaniem postępowań restrukturyzacyjnych, aby mogli zwolnić się z odpowiedzialności za jej zobowiązania³⁶. Wskazuje się także, że odpowiedzialność za zobowiązania prostej spółki akcyjnej na podstawie art. 300¹³² k.s.h. ponoszą również dyrektorzy niewykonawczy sprawujący stały nadzór nad prowadzeniem spraw spółki³⁷.

Wskazane na wstępie problemy związane z dokonywaniem nieformalnego podziału majątku spółki z o.o. i jego „rozpłynięciem się”, co skutkuje brakiem możliwości zaspokojenia pretensji wierzycieli, nie były obserwowane w przypadku spółek akcyjnych. Z tego względu brak było odpowiednika art. 298 k.h. (art. 299 k.s.h.) w regulacjach dotyczących tego rodzaju spółek. Przyczyną niewystępowania przypadków tzw. faktycznej likwidacji spółki akcyjnej był występujący często brak tożsamości członków zarządu i wspólników (członkowie zarządu, prowadząc faktyczną likwidację, nie chcieli więc ryzykować za wspólników), wspólników było zazwyczaj więcej (co również utrudniało faktyczną likwidację, wymuszając upłynnienie majątku i podział majątku w pieniądzu) a ponadto na majątek spółki, przeznaczony do większych przedsięwzięć gospodarczych, składały się w zdecydowanej większości przypadków składniki majątkowe o znacznej pojedynczej wartości (co sprawiało, że opłacalne było hipotetyczne poszukiwanie tych składników majątkowych przez wierzycieli chcących prowadzić z nich egzekucję, a dotkniętych faktyczną likwidacją spółki) czy składniki majątkowe podlegające ujawnieniu w księgach wieczystych albo rejestrach (co również utrudniało faktyczną likwidację spółki, ponieważ wierzyciele, chcący przeprowadzić egzekucję ze składników majątkowych w razie likwidacji spółki, mogli bez trudu je odnaleźć)³⁸.

Omawiana w niniejszym podrozdziale podstawa odpowiedzialności stanowi realne zagrożenie dla kadry menadżerskiej spółki z ograniczoną odpowiedzialności/prostej spółki

³⁵ P. Piniór, *Ekspertyza prawna dotycząca rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3236)*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/opinieBAS.xsp?nr=3236> s. 15–16 [dostęp: 12.11.2024].

³⁶ Ibidem.

³⁷ Tak L. Modzelewska [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 300¹³² k.s.h.; M. Dumkiewicz [w:] A. Kidyba, M. Dumkiewicz, *Komentarz aktualizowany...*, op. cit., komentarz do art. 300¹³² k.s.h.

³⁸ A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

akcyjnej w przypadku niedotrzymania obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie. Wierzyciele stosunkowo często korzystają z tej ścieżki dochodzenia roszczeń w przypadku bezskuteczności egzekucji, co jest potwierdzone także bardzo bogatym orzecznictwem powstałym na kanwie art. 299 k.s.h. Dowodzi to, że jest to skuteczny środek nacisku na członków zarządu w zakresie stałego monitorowania podstaw ogłoszenia upadłości i podjęcia odpowiedniej reakcji w sytuacji ich zaistnienia.

2.1.2. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki uregulowana w prawie upadłościowym

Omówione w powyższym rozdziale uregulowania kodeksu spółek handlowych, pozwalające na przypisanie odpowiedzialności majątkowej wskutek niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, nie stanowią jednak wyczerpującej podstawy w tym względzie. Kolejną podstawą prawną wymagającą omówienia stanowi art. 21 ust. 3 p.u.

Zgodnie z omawianym przepisem dłużnik oraz – w przypadku osoby prawnej albo innej jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – osoby, które na podstawie ustawy, umowy spółki lub statutu mają prawo do prowadzenia spraw dłużnika i do jego reprezentowania, ponoszą odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wskutek niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie. Wprowadzenie obowiązku złożenia wniosku upadłościowego oraz odpowiedzialność za jego niedopełnienie, przewidzianą w prawie upadłościowym, tłumaczono w literaturze międzywojennej potrzebą ochrony interesu wierzycieli. Upadłość, jako egzekucja uniwersalna, zapobiega bowiem prowadzeniu egzekucji i zaspokojeniu tylko tych wierzycieli, którzy już uzyskali tytułu egzekucyjny³⁹. Sami wierzyciele zazwyczaj nie mają dostępu do informacji na temat podstaw ogłoszenia upadłości – stąd też wymóg, aby to na dłużniku (jego reprezentantach) spoczywał obowiązek zgłoszenia wniosku upadłościowego w określonym terminie od ich zaistnienia⁴⁰.

Przywołana wyżej treść art. 21 ust. 3 p.u., w przeciwieństwie do art. 299 k.s.h., nie pozostawia wątpliwości co do charakteru odpowiedzialności ponoszonej na podstawie komentowanej regulacji. Omawiana odpowiedzialność jest odpowiedzialnością odszkodowawczą *ex delicto* opartą na zasadzie winy⁴¹. Przesłankami omawianej odpowiedzialności są zatem:

³⁹ M. Allerhand, *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowem. Komentarz*, Warszawa 1937, s. 48.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Wyrok SA w Łodzi z 16.09.2015 r., I ACa 347/15, LEX nr 1808662; A.J. Witosz [w:] A.J. Witosz (red.), *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, komentarz do art. 21 p.u., LEX; A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, komentarz do art. 21 p.u., LEX; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020, komentarz do art. 21 p.u., Legalis; warto jednak zwrócić uwagę, że przed nowelizacją art. 21 ust. 3 p.u., która weszła w życie 01.01.2016 r., podnoszone były wątpliwości co do zasady odpowiedzialności na podstawie komentowanego przepisu, a to wobec braku odwołania do winy jako przesłanki odpowiedzialności. W związku z tym w literaturze podnoszono,

1) szkoda, 2) wina odpowiedzialnych osób oraz 3) związek przyczynowy pomiędzy ich zachowaniem, polegającym na niewykonaniu obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w przewidzianym terminie, a powstałą szkodą⁴².

Pierwowzorem omawianej podstawy odpowiedzialności w polskim systemie prawa o niewypłacalności był art. 5 § 3 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 1934 r. – Prawo upadłościowe⁴³ ustanawiający solidarną odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wierzycielowi wynikającą z niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez osoby do tego zobowiązane. Na podstawie nowelizacji, która weszła w życie 3 stycznia 1998 r.⁴⁴ podstawa odpowiedzialności za niezgłoszenie wniosku upadłościowego została przeniesiona do art. 17¹ Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 1934 r. – Prawo upadłościowe (dalej jako: „Rozporządzenie 1934”). Unormowanie to zostało następnie recypowane⁴⁵ do art. 21 ust. 3 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze⁴⁶ i w niezmiennym kształcie istniało aż do 31 grudnia 2015 r. Wówczas to, w ramach gruntownej nowelizacji ustawy Prawo upadłościowe dokonanej na podstawie ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne⁴⁷, która weszła w życie 1 stycznia 2016 r., wprowadzono do art. 21 p.u. domniemanie winy w niezłożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie oraz domniemanie wysokości szkody tym faktem wyrządzonej. Motywy stojące za wprowadzeniem omawianych rozwiązań projektodawca uzasadniał w następujący sposób:

Skutkiem niezłożenia przez dłużnika wniosku o ogłoszenie upadłości w ustawowym terminie jest m.in. odpowiedzialność odszkodowawcza dłużnika lub osób, które na podstawie ustawy, umowy spółki lub statutu mają prawo do prowadzenia spraw dłużnika i do jego reprezentacji, samodzielnie lub łącznie z innymi osobami. W tym zakresie projekt przewiduje zmianę art. 21 ust. 3 p.u.n. przez wyraźne wskazanie, że osoby te ponoszą odpowiedzialność, chyba że nie ponoszą winy. Takie sformułowanie spowoduje, że ciężar braku winy będzie spoczywał na pozwanej osobie, która nie złożyła w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości. W związku z wprowadzeniem nowych postępowań restrukturyzacyjnych przewiduje się również, że osoba ta będzie mogła się uwolnić od odpowiedzialności, jeżeli wykaze, że w terminie określonym w art. 21 ust. 1 p.u.n. otwarto postępowanie restrukturyzacyjne

---

że omawiana odpowiedzialność ponoszona jest na zasadzie ryzyka – zob. D. Chrapoński, *Materialnoprawne i procesowe aspekty odpowiedzialności na podstawie art. 21 ust. 3 Prawa upadłościowego*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 10, s. 20 i przywołana tam literatura.

⁴² Wyrok SA w Łodzi z 16.09.2015 r., I ACa 347/15, LEX nr 1808662.

⁴³ Dz.U. z 1934 r., nr 28, poz. 834; dalej jako: „Rozporządzenie 1934”.

⁴⁴ Ustawa z dnia 31 lipca 1997 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 117, poz. 751).

⁴⁵ Z tym że bez określenia zasad odpowiedzialności kilku osób zobowiązanych do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Solidarny charakter tej odpowiedzialności przyjmuje się na podstawie art. 441 § 1 k.c. – zob. D. Chrapoński, *Materialnoprawne...*, op. cit., s. 20–21; A. Jakubecki [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u.; S. Gurgul, *Prawo...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u., Legalis. W nauce istnieją jednak poglądy, które w odpowiedzialności większej liczby osób za niezgłoszenie wniosku upadłościowego upatrują odpowiedzialności *in solidum* – A.J. Witosz [w:] A.J. Witosz (red.), *Prawo...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u., Lex; R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis, komentarz do art. 21 p.u.

⁴⁶ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze w brzmieniu sprzed 01.01.2016 r. (Dz.U. Nr 60, poz. 535).

⁴⁷ Dz.U. z 2015 r. poz. 978.

bądź zatwierdzono układ w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu. Zmiana art. 21 p.u.n. przewiduje również dodanie ust. 3a, zgodnie z którym w przypadku dochodzenia odszkodowania przez wierzyciela niewypłacalnego dłużnika domniemywa się, że szkoda, o której mowa w ust. 3, obejmuje wysokość niezaspokojonej wierzytelności tego wierzyciela wobec dłużnika. Wynika to z faktu, że wierzycielowi trudno jest udowodnić wysokość rzeczywistej szkody, która w istocie jest różnicą między wartością niezaspokojonej wierzytelności a kwotą, którą wierzyciel otrzymałby w postępowaniu upadłościowym, gdyby wniosek o ogłoszenie upadłości był złożony w terminie. Ustalenie wysokości szkody wymaga więc przeprowadzenia symulacji postępowania upadłościowego, co trudno byłoby zrobić wierzycielowi, który nie ma pełnych informacji na temat majątku dłużnika. Stąd też, w celu ochrony praw wierzyciela, zostało wprowadzone omawiane domniemanie, które jest domniemaniem wzruszalnym i nie ogranicza prawa dłużnika do wykazania, że szkoda wierzyciela jest w istocie mniejsza⁴⁸.

Bezprawności działania wyrządzającego szkodę upatruje się w naruszeniu przez osoby zobowiązane do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości normy z art. 21 ust. 1 p.u., zobowiązującej dłużnika oraz osoby uprawnione do reprezentowania i prowadzenia jego spraw do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie 30 dni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości⁴⁹. W przeciwieństwie do art. 299 k.s.h. ustawodawca na gruncie art. 21 p.u. określił temporalną przesłankę zaistnienia odpowiedzialności w sposób zobiektywizowany, gdyż odnoszący się do terminu przewidzianego na zgłoszenie wniosku upadłościowego, a więc 30 dni od dnia wystąpienia stanu niewypłacalności (art. 21 ust. 1 p.u.)⁵⁰. Nie podlega ona zatem takiemu wartościowaniu jak na gruncie art. 299 k.s.h., w którym ustawodawca posługuje się określeniem „czasu właściwego” na złożenie wniosku upadłościowego⁵¹.

Odpowiedzialność na podstawie art. 21 ust. 3 p.u. ponosi dłużnik, a w przypadku osoby prawnej albo innej jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – osoba, która na podstawie ustawy, umowy spółki lub statutu ma prawo do prowadzenia spraw dłużnika i do jego reprezentowania, samodzielnie lub łącznie z innymi osobami, bowiem, w świetle art. 21 ust. 2 p.u., to na nich spoczywa obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Słusznie wskazuje się, że odpowiedzialność dłużnika ma w zasadzie charakter iluzoryczny, gdyż dłużnik i tak odpowiada za zobowiązania wobec wierzycieli całym swoim majątkiem⁵².

Z punktu widzenia niniejszej publikacji bardziej istotne jest jednak omówienie kwestii odpowiedzialności reprezentantów dłużnika. W tym zakresie od 1 stycznia 2016 r. zaszła istotna zmiana, gdyż zgodnie z art. 21 ust. 2 p.u. obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie

⁴⁸ Uzasadnienie projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, s. 68.

⁴⁹ D. Chrapoński, *Materialnoprawne...*, op. cit., s. 19.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Zob. T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółtek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h. i zaprezentowaną tam krytykę dominującej w orzecznictwie funkcjonalnej koncepcji „właściwego czasu”.

⁵² D. Chrapoński, *Materialnoprawne...*, op. cit., s. 23.

upadłości spoczywa na osobach uprawnionych do reprezentacji dłużnika i (koniunkcja) do prowadzenia jego spraw. Doprecyzowanie kręgu osób obowiązanych do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości było odpowiedzią ustawodawcy na podnoszone w poprzednim stanie prawnym wątpliwości dotyczące odpowiedzialności prokurentów⁵³. Mimo że dominujące w literaturze stanowisko opowiadało się za brakiem legitymacji prokurenta do zgłoszenia takiego wniosku⁵⁴, to pojawiały się w tym względzie również stanowiska przeciwne⁵⁵.

Obecne brzmienie art. 21 p.u. nie pozostawia wątpliwości, że odpowiedzialność odszkodowawczą za niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości ponoszą członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, prostej spółki akcyjnej oraz spółki akcyjnej, co znajduje uzasadnienie w ustawowym określeniu kompetencji zarządu do reprezentowania i prowadzenia spraw spółki (art. 201 § 1, art. 300⁶² i art. 368 § 1 k.s.h.). Pewne wątpliwości można podnieść w stosunku do oceny odpowiedzialności dyrektorów niewykonawczych w prostej spółce akcyjnej. Zgodnie z art. 300⁷⁶ k.s.h. możliwe jest bowiem delegowanie niektórych albo wszystkich czynności prowadzenia przedsiębiorstwa spółki na jednego dyrektora albo niektórych dyrektorów (dyrektorzy wykonawczy). Pozostali członkowie rady dyrektorów stają się wówczas dyrektorami niewykonawczymi, których kompetencje sprowadzają się do stałego nadzoru nad prowadzeniem spraw spółki. W świetle określonego przez art. 21 ust. 2 p.u. obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości można nabrać wątpliwości, czy obowiązek ten spoczywa na dyrektorach niewykonawczych, jako wyłączonych z prowadzenia spraw spółki. W literaturze podnosi się jednak, że omawiany podział kompetencji ma skutek wyłącznie wewnętrzny, a w relacjach zewnętrznych wszyscy dyrektorzy powinni być traktowani jak członkowie zarządu uprawnieni do prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji oraz podlegać jednolitym wymogom i regułom odpowiedzialności, właściwym dla członków zarządu⁵⁶. Takie stanowisko pozostaje zgodne z podejściem projektodawcy, który wyjaśnił, że podział kompetencyjny nie będzie skutkował uchynieniem odpowiedzialności wszystkich dyrektorów za strategiczne kierowanie spółką i jej należytą organizacją, zapewniającą m.in. odpowiedni przepływ informacji między jej różnymi szczeblami kierowniczymi⁵⁷. Wobec tego należy stwierdzić, że odpowiedzialność na podstawie art. 21 ust. 3 p.u. ponosić będą członkowie rady dyrektorów prostej spółki akcyjnej niezależnie od wewnętrznego podziału kompetencji.

⁵³ Uzasadnienie projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, s. 68.

⁵⁴ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2024, komentarz do art. 21 p.u., Legalis; postanowienie SN z 15.03.2013 r., V CSK 177/12; zob. też P. Koczwarą, B. Groele, *Odpowiedzialność prokurenta w prawie upadłościowym*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2015, nr 2, s. 55–61.

⁵⁵ A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. 2: *Uzupełnienia do tomu 1. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 1991, s. 186; A. Karolak, *Prawo upadłościowe i naprawcze jako podstawa dochodzenia roszczeń przez wierzycieli*, „Glosa” 2006, nr 3, s. 31–32.

⁵⁶ I. Domagała [w:] R. Adamus, P. Malinowski (red.), *Prosta spółka akcyjna. Komentarz*, Warszawa 2021, komentarz do art. 300¹³², Lex.

⁵⁷ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, Warszawa 2019, druk nr 3236, s. 72

Podobnie jak w przypadku odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. (art. 300¹³² k.s.h.) ustawodawca przewidział przesłanki egzoneracyjne umożliwiające zwolnienie się z odpowiedzialności. Chodzi tu o obalenie domniemania winy w niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, obalenie domniemania szkody po stronie wierzyciela, a także podjęcie czynności zachowawczych w postaci zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie albo otwarcia w tym terminie postępowania restrukturyzacyjnego lub zatwierdzenie układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu⁵⁸.

Zestawiając przedstawioną wyżej charakterystykę odpowiedzialności na podstawie art. 21 ust. 3 p.u. oraz art. 299 k.s.h., nietrudno dostrzec, że pomiędzy oboma reżimami jest wiele podobieństw. Na swoisty dualizm podstaw prawnych umożliwiających pociągnięcie członka zarządu do odpowiedzialności za zobowiązania spółki z o.o. na wypadek, gdy ta stanie się niewypłacalna, zwrócili uwagę K. Osajda oraz J. Zębala. Przywołani Autorzy wskazują, że obie instytucje regulują odpowiedzialność o charakterze odszkodowawczym i subsydiarnym⁵⁹, umożliwiają jej dochodzenie wyłącznie w razie niewypłacalności spółki, a ponadto w jednym i w drugim przypadku przyczyną odpowiedzialności ponoszonej przez członków zarządu jest naruszenie przez nich prawa – niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z o.o. mimo wystąpienia przewidzianych prawem przesłanek⁶⁰. Pomędzy obiema podstawami prawnymi odpowiedzialności można zaleźć też sporo różnic. Przede wszystkim art. 299 k.s.h. dotyczy wyłącznie odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o., podczas gdy art. 21 ust. 3 p.u. dotyczy wszystkich spółek kapitałowych⁶¹. Nieco inaczej rozkłada się też ciężar dowodu – przy podstawie z art. 21 ust. 3 p.u. wierzyciel musi wykazać szkodę (przy czym może tu skorzystać z domniemania wysokości szkody z art. 21 ust. 3a p.u.)⁶², naruszenie prawa przez pozwanego członka zarządu spółki (poprzez niezłożenie w ustawowo przewidzianym czasie wniosku o ogłoszenie jej upadłości), a także związek przyczynowy między tym zaniechaniem a doznaną szkodą. Natomiast w przypadku odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. wierzyciel musi wykazać wyłącznie istnienie swoich niezaspokojonych wierzytelności wobec spółki, ich wysokość, a także bezskuteczność egzekucji z majątku

⁵⁸ Szeroko na temat przesłanek wyłączających odpowiedzialność z art. 21 ust. 3 p.u. zob. D. Chrapoński, *Materialnoprawne...*, op. cit., s. 31–36.

⁵⁹ Odmienne: *ibidem*, s. 21.

⁶⁰ K. Osajda, J. Zębala, *Odpowiedzialność członków zarządów spółek kapitałowych w razie bezskuteczności egzekucji z majątku spółki. W poszukiwaniu odpowiedników unormowania z art. 299 k.s.h.*, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/kolor_IWS_Osajda_Z%C4%99bala_Odpowiedzialno%C5%9B%C4%87-cz%C5%82onk%C3%B3w-zarz%C4%85d%C3%B3w-sp%C3%B3%C5%82ek-kapita%C5%82owych.pdf, s. 6.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Mimo że art. 21 ust. 3a p.u. zawiera domniemanie wysokości szkody, to domniemaniem tym nie jest objęte samo zaistnienie szkody, którą wierzyciel powinien wykazać. Powód powinien udowodnić istnienie wierzytelności w stosunku do niewypłacalnego dłużnika obejmującą należność główną powiększoną o ewentualne odsetki, koszty procesu i koszty postępowania egzekucyjnego. Dopiero wykazanie tej okoliczności uruchamia domniemanie z art. 21 ust. 3a p.u., że wysokość szkody odpowiada wysokości wierzytelności niezaspokojonej w stosunku do niewypłacalnego dłużnika – tak D. Chrapoński, *Materialnoprawne...*, op. cit., s. 29–30.

spółki⁶³. Ponadto w art. 21 ust. 3 p.u. w sposób sztywny ujęto termin na zgłoszenie wniosku upadłościowego (30 dni od dnia powstania stanu niewypłacalności), zaś na gruncie art. 299 k.s.h. termin ten został określony bardziej elastycznie, jako „właściwy czas” na zgłoszenie wniosku upadłościowego⁶⁴.

Przywoływani Autorzy zwracają również uwagę, że o ile art. 299 k.s.h. to skuteczny i efektywny instrument ochrony wierzycieli spółek z o.o., stosunkowo często i z sukcesem stosowany w praktyce, o tyle możliwość dochodzenia roszczenia z art. 21 ust. 3 p.u. jest głównie teoretyczna. Za takim zróżnicowaniem stać może sama obecność art. 299 k.s.h. w polskim systemie prawa oraz inaczej ujęty rozkład ciężaru dowodu przyjęty w tym przepisie⁶⁵.

2.2. Odpowiedzialność majątkowa na gruncie przepisów prawa publicznego

Odrębną i niezależną od wyżej omówionych podstawę odpowiedzialności członków zarządu o charakterze majątkowym stanowi art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa⁶⁶. Komentowany przepis dotyczy odpowiedzialności za zaległości podatkowe spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji, prostej spółki akcyjnej, prostej spółki akcyjnej w organizacji, spółki akcyjnej lub spółki akcyjnej w organizacji. Na podstawie art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych⁶⁷ odpowiedzialność w ramach omawianego reżimu rozciąga się także na należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne.

Po raz kolejny postawić można pytanie, czy omawianą odpowiedzialność ponoszą członkowie rady dyrektorów, jako że w art. 116 § 5 o.p. mowa jest o odpowiednim stosowaniu przepisów § 1–4 do rady dyrektorów i dyrektorów prostej spółki akcyjnej w organizacji. *Prima facie* wątpliwości budzić może fakt, że odrębne odwołanie się do kwestii odpowiedzialności członków rady dyrektorów dotyczy tylko prostej spółki akcyjnej w organizacji, podczas gdy w § 1 mowa jest jedynie o odpowiedzialności członków zarządu prostej spółki akcyjnej oraz prostej spółki akcyjnej w organizacji. Zawężenie odpowiedzialności członków rady dyrektorów jedynie do przypadków prostej spółki akcyjnej w organizacji stanowiłoby wykładnię sprzeczną z celem tego przepisu, gdyż wówczas w prostej spółce akcyjnej (nie w organizacji), w której powołano radę dyrektorów niemożliwe byłoby przeniesienie odpowiedzialności za zaległości podatkowe tej spółki na członków rady dyrektorów. Wątpliwości te rozwiązuje jednak odwołanie się do art. 4 § 2¹ k.s.h., który wskazuje, że ilekroć w tej albo odrębnej ustawie mowa jest o zarządzie albo członku zarządu prostej spółki akcyjnej,

⁶³ K. Osajda, J. Zębala, *Odpowiedzialność...*, op. cit., s. 7.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Dz.U. Nr 137, poz. 926.

⁶⁷ Ustawa z dnia 13 października 1998 r. (Dz.U. Nr 137, poz. 887).

należy przez to rozumieć radę dyrektorów albo jej członka. W tym znaczeniu za odrębną ustawę należałoby uznać ordynację podatkową. Przy braku powyższego odesłania przeniesienie odpowiedzialności na członków rady dyrektorów prostej spółki akcyjnej wymagałoby wykładni rozszerzającej normy nakładającej odpowiedzialność, co budziłoby uzasadnione wątpliwości⁶⁸. Tym niemniej należy zastanowić się nad wartością normatywną art. 116 § 5 o.p., skoro odpowiedzialność członków rady dyrektorów prostej spółki akcyjnej w organizacji dałoby się ustalić na podstawie odesłania z art. 4 § 2¹ k.s.h.

Mówiąc o odpowiedzialności członków rady dyrektorów należy również stwierdzić, że ponoszą ją zarówno dyrektorzy wykonawczy, jak i niewykonawczy, gdyż także na gruncie art. 116 o.p. podnosi się, że nie ma znaczenia podział obowiązków przyjęty wewnątrz spółki, ponieważ członek zarządu ponosi tę odpowiedzialność w związku z pełnieniem funkcji, a nie w związku z wykonywaniem w spółce określonych zadań⁶⁹.

Członkowie zarządu odpowiadają za zaległości podatkowe (składkowe) solidarnie całym swoim majątkiem, jeżeli egzekucja z majątku spółki okazała się w całości lub w części bezskuteczna. Omawiana odpowiedzialność jest uzależniona od istnienia zobowiązania podatkowego (składkowego) podatnika (płatnika składek), co powoduje, że ma ona charakter akcesoryjny, następczy i gwarancyjny, a z racji wymogu przeprowadzenia egzekucji, która okazała się bezskuteczna, ma ona również charakter subsydiarny⁷⁰. Wymóg przeprowadzenia bezskutecznej egzekucji, która została umorzona, odróżnia tę podstawę odpowiedzialności od art. 299 k.s.h.⁷¹, gdzie dopuszczalne jest wykazanie bezskuteczności bez konieczności jej wszczęcia⁷². Stanowisko to⁷³ uległo jednak zmianie w orzecznictwie NSA, który w uchwale NSA(7) z 8.12.2008 r. (II FPS 6/08, Legalis) wskazał, że stwierdzenie bezskuteczności egzekucji ustala się na podstawie każdego prawnie dopuszczalnego dowodu. W innym judykacie NSA rozwinął ten pogląd, stwierdzając że o bezskuteczności postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 116 o.p. nie musi przesądzać wyłącznie umorzenie postępowania egzekucyjnego oraz wydanie, w jego konsekwencji, postanowienia w sprawie jego umorzenia. Mogą za tym przemawiać inne działania organu egzekucyjnego, niekiedy niekończące postanowieniem o umorzeniu postępowania egzekucyjnego. Muszą

⁶⁸ Podobne zastrzeżenia, choć na gruncie art. 300¹³² k.s.h. podnosi M. Wawer [w:] J. Bieniak (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 300¹³² k.s.h.

⁶⁹ wyrok NSA z 15.09.2022 r. (III FSK 483/22, LEX nr 3411123).

⁷⁰ A. Kidyba [w:] M. Dumkiewicz (red.), A. Kidyba (red.), *Komentarz aktualizowany...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

⁷¹ A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

⁷² Postanowienie SA w Poznaniu z 16.6.1992 r., I ACz 183/92, wyrok SA w Łodzi z 5.10.1994 r., I ACr 470/94, wyrok SN z 9.06.1937 r., I C 1927/36, OSN 1938, Nr 4, poz. 184.

⁷³ „Bezskuteczność egzekucji, o której mowa w art. 116 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.), będąca warunkiem orzeczenia o odpowiedzialności członka zarządu spółki za zaległości podatkowe tej spółki, wymaga formalnego stwierdzenia po przeprowadzeniu postępowania egzekucyjnego” (wyrok WSA w Olsztynie z 24.3.2005 r., I SA/Ol 345/04, Legalis).

one jednak nie pozostawiać żadnych wątpliwości co do tego, że egzekwowana wierzytelność nie może być zaspokojona z jakiegokolwiek części majątku spółki⁷⁴.

Na mocy art. 116 § 2 o.p. zakres przedmiotowy odpowiedzialności członków zarządu ograniczony jest do zaległości podatkowych spółki z tytułu zobowiązań, których termin płatności upływał w czasie pełnienia przez nich obowiązków członków zarządu, oraz zaległości wymienionych w art. 52 i 52a o.p. powstałych w czasie pełnienia obowiązków członka zarządu⁷⁵.

Do kategorii przesłanek wyłączających odpowiedzialność na podstawie art. 116 § 1 o.p. zalicza się:

- wykazanie, że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym czasie zostało otwarte postępowanie restrukturyzacyjne albo zatwierdzono układ w postępowaniu o zatwierdzenie układu
albo
- wykazanie, że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło bez winy członka zarządu
albo
- wskazanie mienia spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie zaległości podatkowych spółki w znacznej części.

Przesłanki materialnoprawne obciążenia członka zarządu odpowiedzialnością z art. 116 o.p. muszą być spełnione już na dzień wydania decyzji, przy czym ciężar wykazania przesłanek pozytywnych ciąży na organie, natomiast ciężar wykazania okoliczności zwalniających członka zarządu z tej odpowiedzialności spoczywa na członku zarządu⁷⁶.

Jak widać, art. 116 § 1 o.p. w odróżnieniu od art. 299 k.s.h. (art. 300¹³² k.s.h.) nie przewiduje przesłanki egzoneracyjnej w postaci braku szkody wierzyciela w przypadku niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości. W zamian za to, ustawodawca „podatkowy” przewidział możliwość wyłączenia odpowiedzialności poprzez wskazanie mienia spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie zaległości podatkowych spółki w znacznej części. W doktrynie wskazuje się, że jest to przesłanka bardziej odpowiadająca zamysłowi ustawodawcy stojącemu za art. 298 k.h. (obecnie art. 299 k.s.h.), gdyż poprzez wskazanie mienia nieformalnie

⁷⁴ wyrok NSA z 5.04.2022 r., III FSK 4880/21, Legalis

⁷⁵ R. Dowgier [w:] L. Etel (red.), *Ordynacja podatkowa, t. 1: Zobowiązania podatkowe. Art. 1-119zzk. Komentarz aktualizowany*, 2024, LEX, komentarz do art. 116 (punkt 3. w tekście komentarza).

⁷⁶ tak SA w Białymstoku w wyroku z 14 grudnia 2017 r., III AUa 474/17, LEX nr 2441491; wyrok NSA z 12.04.2018 r., II FSK 2429/17, LEX nr 2494330; por. jednak wyrok WSA w Gdańsku z 24 kwietnia 2018 r., I SA/Gd 99/18, LEX nr 2497061, zgodnie z którym jeżeli organy podatkowe dysponują dowodami wskazującymi na istnienie którejkolwiek z przesłanek wykluczających odpowiedzialność członka zarządu za zaległości podatkowe spółki, mają obowiązek dowody te uwzględnić w rekonstrukcji prawnopodatkowego stanu faktycznego – za A. Kidyba [w:] M. Dumkiewicz, A. Kidyba (red.), *Komentarz aktualizowany...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

rozdzielonego między jej wspólników prowadzi do odwrócenia skutków faktycznej likwidacji spółki, lepiej wpisując się w cel art. 298 k.h. (obecnie art. 299 k.s.h.)⁷⁷.

Największe kontrowersje i niebezpieczeństwa dla członków zarządu spółek kapitałowych wynikają jednak nie tyle z brzmienia przepisu art. 116 o.p., co utrwalonej na gruncie tego przepisu praktyki organów administracji oraz orzecznictwa sądów administracyjnych. Zasadniczo przyjmuje się, że niewypłacalność w ujęciu płynnościowym, jako termin *a quo* dla wykonania obowiązku do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, może nastąpić najwcześniej w chwili, gdy dłużnik nie wykonał w terminie swojego drugiego zobowiązania pieniężnego wobec drugiego wierzyciela (łącznie dwóch wierzycieli i dwa zobowiązania)⁷⁸. Przepisy ordynacji podatkowej nie przewidują odrębnej definicji niewypłacalności, a zatem zdawać by się mogło, że termin ten powinien być wykładany jednolicie zarówno w przypadkach ustalenia odpowiedzialności na gruncie art. 299 k.s.h., jak i art. 116 p.u. Tymczasem orzecznictwo sądów administracyjnych przyjmuje, że członek zarządu nie może bronić się przed przeniesieniem odpowiedzialności za zaległości podatkowe spółki poprzez argumentację, że nie zgłosił wniosku o ogłoszenie upadłości spółki, gdyż ta miała tylko jednego wierzyciela. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 23 lutego 2024 r. (III FSK 4424/21) argumentował w tej kwestii w sposób następujący:

Przyjęcie, że członek zarządu zwolniony jest z obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w sytuacji, gdy spółka zalega z płatnościami wyłącznie w odniesieniu do jednego wierzyciela, stawiałoby w uprzywilejowanej pozycji tych członków zarządu, których spółki miałyby tylko jednego wierzyciela – Skarb Państwa w stosunku do tych, których spółki miałyby co najmniej dwóch wierzycieli. Doszłoby do nierównego traktowania członków zarządu (osób trzecich) w zależności od tego, ilu wierzycieli miały zarządzane przez nich spółki oraz do osłabienia funkcji gwarancyjnej odpowiedzialności osób trzecich. Tym bardziej, że art. 116 § 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa nie odsyła bezpośrednio do regulacji zawartych w ustawie z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe. Stosowanie tej ostatniej ustawy jest konieczne tylko dla ustalenia takich kluczowych kwestii, jak wystąpienie stanu niewypłacalności, czy terminu w którym wniosek o ogłoszenie upadłości powinien zostać złożony. Dlatego złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości nie stałoby na przeszkodzie fakt, że spółka miałaby tylko jednego wierzyciela⁷⁹.

Zaprezentowane wyżej stanowisko NSA uznać można za wiodącą linię orzeczniczą w kwestii odpowiedzialności członków zarządu na podstawie art. 116 o.p.⁸⁰. Pojedyncze próby

⁷⁷ A. Nowacki, *Spółka...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

⁷⁸ Zamiast wielu zob. P. Filipiak [w:] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz (red.), *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Warszawa 2020, s. 727; zob. też postanowienie SO w Gdańsku z 14 grudnia 2023 r., GD/Gz-KRZ/74/2023, niepubl.; uchwała SN z 27 maja 1993 r., III CZP 61/93; wyrok SA w Szczecinie z 9 lipca 2015 r., akt III AUa 877/14.

⁷⁹ Wyrok NSA z 23 lutego 2024 r. III FSK 4424/21.

⁸⁰ Wyrok NSA z 10 maja 2023 r. III FSK 2084/21 i powołane tam wyroki NSA z: 10 stycznia 2017 r., II FSK 3737/14; 28 kwietnia 2017 r., I FSK 1624/15; 6 czerwca 2017 r., I FSK 1951/15; 23 października 2018 r., II FSK 3005/16; 5 grudnia 2018 r., II FSK 1686/18; 12 lutego 2019 r., II FSK 3336/18; 6 marca 2020 r., II FSK 2144/19; 21 lipca 2020 r., II FSK 1099/20; 18 września 2020 r., II FSK 729/20; 3 marca 2022 r., III FSK 335/21.

polemiki z zaprezentowanym podejściem podejmowane przez sądy administracyjne⁸¹, mimo aprobaty ze strony praktyki⁸², nie przetrwały jednak pod dominującym głosem NSA⁸³. Przyjęta przez sądownictwo administracyjne optyka w zakresie oceny obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości jest przedmiotem zdecydowanej krytyki w literaturze⁸⁴, gdyż tworzy swoisty dualizm zasad odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania zarządzanych spółek w zależności od podstaw prawnych, w związku z którymi odpowiedzialność ta ma zostać przypisana⁸⁵. Członek zarządu spółki kapitałowej, działając w zaufaniu wobec prawa, powinien być w stanie określić, kiedy musi dochować aktu należytej staranności i złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości. Ocena ta powinna być dokonywana na podstawie obiektywnych i zrozumiałych przesłanek, a nie na zasadzie predykcji co do rodzaju zobowiązań, za których odpowiedzialność może mu zostać przypisana, tzn. czy spółka posiada zaległości podatkowe, za które odpowiedzialność może zostać przeniesiona na podstawie art. 116 o.p. (co wymagałoby zgłoszenia wniosku upadłościowego już przy jednym wierzycielu), czy też posiada jedynie zobowiązania, za które może odpowiadać na podstawie art. 299 k.s.h albo art. 21 ust. 3 p.u. Oczywiście mimo najlepszej wiedzy predykcje te, wobec możliwości określenia wstecz przez organ podatkowy wysokości zobowiązania podatkowego, mogą okazać się nieprawidłowe, a wówczas na zgłoszenie wniosku upadłościowego w celu wyłączenia odpowiedzialności jest już zdecydowania za późno.

W omawianej sytuacji, z uwagi na ryzyko poniesienia odpowiedzialności na podstawie przepisów ordynacji podatkowej, członek zarządu, dochowując należytej staranności o własne interesy, powinien złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości także wówczas, gdy ma tylko jednego wierzyciela. Realizacja takiego – niewyrażonego przez przepisy prawa – imperatywu jest jednak całkowitym absurdem. Wniosek o ogłoszenie upadłości zgłoszony w przypadku istnienia tylko jednego wierzyciela zostanie przez sąd upadłościowy w każdym przypadku oddalony. Istotą postępowania upadłościowego, jako egzekucji uniwersalnej⁸⁶, jest bowiem

⁸¹ Wyrok WSA we Wrocławiu z 13 listopada 2018 r., sygn. akt I SA/Wr 500/18; wyrok WSA we Wrocławiu z 25 lipca 2019 r., sygn. akt I SA/Wr 74/19; wyrok WSA we Wrocławiu z 27 lutego 2020 r., sygn. akt I SA/Wr 369/19; wyrok WSA: w Lublinie z 16.06.2021 r., I SA/Lu 50/21; wyrok WSA w Gdańsku z 26 września 2018 r., I SA/Gd 492/18; wyrok WSA w Warszawie z 18 maja 2018 r., III SA/Wa 2394/17; wyrok WSA w Warszawie z 24 maja 2018 r., III SA/Wa 2148/17; wyrok WSA w Warszawie z 11 września 2019 r., III SA/Wa 333/19.

⁸² Ł. Trela, M. Kaliński, *Glosa aprobuująca do wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 27 lutego 2020 r., sygn. akt I SA/Wr 369/19 – upadłość a jeden wierzyciel – prawidłowa wykładnia art. 116 Ordynacji podatkowej*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2020, nr 21, s. 139–142.

⁸³ Wyrok NSA z 10 maja 2023 r., III FSK 2084/21.

⁸⁴ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2014, komentarz do art. 1 p.u., Legalis; R. Adamus, *Prawo...*, op. cit., komentarz do art. 11 p.u.; W. Bokina, R. Graboś, *Istnienie tylko jednej wierzytelności a odpowiedzialność na podstawie art. 116 § 1 pkt 1 Ordynacji podatkowej za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości członka zarządu sp. z o.o. lub s.a.*, *Doradca Restrukturyzacyjny* 2020, nr 20, s. 110–117.

⁸⁵ Na temat dodatkowych rozbieżności w zakresie ustalenia obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w praktyce organów administracji publicznej oraz w orzecznictwie sądów administracyjnych zob. M. Kubiczek, B. Sokół, *Rozbieżności w wykładni pojęcia „czasu właściwego” na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w kontekście art. 116 Ordynacji podatkowej oraz art. 11 ust. 1 Prawa upadłościowego*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 13, s. 87–97.

⁸⁶ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 1 p.u., nb. 1; zob. też A. Witosz, A.J. Witosz [w:] A. Hrycaj (red.), A. Jakubecki (red.), A. Witosz (red.), *System...*, op. cit., s. 661.

wspólne dochodzenie roszczeń przez wielu, a nie jednego, wierzyciela (art. 1 ust. 1 pkt 1 p.u.). Wykładnia forsowana przez sądownictwo administracyjne prowadzi zatem do kreowania relacji antagonistycznych pomiędzy jednostkami aparatu publicznego. Z jednej strony sądy administracyjne, kierując się interesem fiskalnym, konstytuują praktykę zgłaszania wniosków o ogłoszenie upadłości w przypadku istnienia jednego wierzyciela, zupełnie niepotrzebnie angażując tym samym sądy upadłościowe, aby wnioski te rozpoznawały i oddalały z uwagi na brak wielości wierzycieli.

Tym samym z wielką aprobatą należy przyjąć wytrwałość Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu, który stara się wprowadzić wykładnię obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości na właściwe tory. Mimo że NSA nie podzielił poglądu wyrażonego w wyroku tego sądu z dnia 27 lutego 2020 r. (sygn. akt I SA/Wr 369/19), to postanowieniem z dnia 31 stycznia 2024 r. (I SA/Wr 966/22) WSA we Wrocławiu zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej m.in. z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

2. Czy przepisy dyrektywy VAT, w tym jej art. 193, art. 205, art. 273 w zw. z art. 325 TFUE, zasada pewności prawa, zasada uzasadnionych oczekiwań, zasada prawa do dobrej administracji wywodzona z art. 41 Karty w zw. z art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, po. 864/30; państwo prawa, poszanowanie praw człowieka), art. 47 Karty (skuteczny środek zaskarżenia, prawo do sądu) należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie takiej praktyce krajowej, która dla uwolnienia się od odpowiedzialności solidarnej za zobowiązania w VAT osoby prawnej posiadającej jednego wierzyciela, wymaga od członka zarządu złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, który jest bezprzedmiotowy na gruncie przepisów i praktyki krajowego prawa insolwencyjnego, a w konsekwencji prowadzi do naruszenia istoty prawa własności (art. 17 Karty)?

3. Czy przepisy art. 193, art. 205, art. 273 dyrektywy VAT w zw. z art. 325 TFUE oraz zasadę równości wobec prawa i zasadę niedyskryminacji (art. 20 Karty i art. 21 Karty) należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym (wskazanym w punkcie 1), które dopuszczają nierówne traktowanie członków zarządu osób prawnych, w ten sposób, że członek zarządu osoby prawnej posiadającej więcej niż jednego wierzyciela, może uwolnić się od odpowiedzialności za zobowiązania Spółki poprzez złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości, natomiast członek zarządu osoby prawnej posiadającej wyłącznie jednego wierzyciela, nie ma możliwości skutecznego złożenia takiego wniosku, co w efekcie pozbawia go możliwości uwolnienia się od odpowiedzialności solidarnej za zobowiązania z tytułu VAT osoby prawnej oraz prawa do skutecznego środka zaskarżenia (art. 47 Karty)?⁸⁷.

Z uwagi na – nieznajdującą oparcia w brzmieniu przepisów oraz odbiegającą od pozostałych przypadków odpowiedzialności członków zarządu za niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości – wykładnię prezentowaną w orzecznictwie sądów administracyjnych należy

⁸⁷ Nie można natomiast zgodzić się z wyrażonym w uzasadnieniu postanowienia stanowiskiem, jakoby w przypadku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości wobec istnienia jednego wierzyciela wniosek ten podlegałby zwrotowi. Sąd w takim wypadku rozpoznaje wniosek merytorycznie (jest on dopuszczalny) i wydaje postanowienie o jego oddaleniu.

mieć nadzieję, że zadanie pytań prejudycjalnych zaowocuje przełamaniem dotychczasowej, nieprawidłowej linii orzeczniczej.

2.3. Odpowiedzialność niemajątkowa na gruncie przepisów prawa upadłościowego (zakaz prowadzenia działalności gospodarczej)

Kolejnym przejawem konsekwencji związanych z niezgłoszeniem wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie jest możliwość orzeczenia tzw. zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Podstawę orzeczenia wspomnianego zakazu stanowi art. 373 p.u., który jest następcą uregulowania z art. 17² Rozporządzenia 1934.

Uzasadnieniem dla wprowadzenia tego środka jest ochrona obrotu gospodarczego. Bezpieczeństwo obrotu wymaga eliminowania możliwości prowadzenia działalności gospodarczej i pełnienia funkcji w zarządzaniu podmiotami gospodarczymi przez osoby, które – nie zachowując wzorców zachowania wymaganych od uczestników obrotu – narażają innych jego uczestników na niemożność zaspokojenia ich należności⁸⁸. Możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej stanowi również środek dyscyplinujący przedsiębiorców do rzetelnej działalności i wykonywania obowiązków ciążących na dłużnikach w postępowaniu upadłościowym, a więc służący podniesieniu efektywności tego postępowania⁸⁹.

Zastanawiając się nad istotą zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, Sąd Najwyższy stwierdził, że orzeczenie tego środka stanowi wprawdzie sankcję cywilną o charakterze prewencyjnym, jednak w istocie jest zbliżone do sankcji karnej przewidzianej w art. 41 k.k., gdyż, w odróżnieniu od rozwiązań typowych dla prawa cywilnego, stanowi dolegliwość o charakterze głównie osobistym⁹⁰. Z kolei Trybunał Konstytucyjny dostrzegł w orzeczeniu zakazu prowadzenia działalności gospodarczej sześć funkcji:

1. prewencyjno-profilaktyczną (ma odstraszać od zachowań, które stanowiłyby naruszenie prawa, i jednocześnie zabezpieczać przed lekceważeniem prawnych rygorów prowadzenia działalności gospodarczej);
2. zabezpieczającą przed wyrządzeniem szkody wierzycielom;
3. zabezpieczenia praw i wolności innych uczestników obrotu gospodarczego;
4. zapobiegania sytuacjom patologicznym sprzyjającym możliwości powstania przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu;
5. gwarantującą obowiązek dochowania należytej staranności (jak wywodzi TK, cechą działalności gospodarczej jest prowadzenie jej w sposób zawodowy i profesjonalny,

⁸⁸ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 373 p.u.

⁸⁹ B. Sierakowski, *Instytucja zakazu prowadzenia działalności gospodarczej po zmianach wprowadzonych ustawą z 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2016, nr 4, s. 77.

⁹⁰ Postanowienie SN z 30 listopada 2011 r., III CSK 44/11.

od przedsiębiorcy zaś wymaga się takiego prowadzenia działalności gospodarczej, które gwarantować będzie poczucie bezpieczeństwa prawnego właściwego dla funkcjonowania w obrocie prawnym);

6. wyłączenia z obrotu gospodarczego osób, które nie są w stanie sprostać podstawowym wymaganiom prowadzenia działalności gospodarczej⁹¹.

Zakaz może zostać orzeczony na okres od jednego roku do dziesięciu lat, obejmując pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek lub w ramach spółki cywilnej oraz pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego, członka rady nadzorczej, członka komisji rewizyjnej, reprezentanta lub pełnomocnika osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w zakresie tej działalności, spółki handlowej, przedsiębiorstwa państwowego, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszenia.

Istnieje kilka typów zachowań, w związku z którymi możliwe jest orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, jednak z punktu widzenia niniejszej publikacji największe znaczenie ma podstawa z art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u., a więc niezłożenie przez osobę zobowiązaną do tego z mocy ustawy wniosku o ogłoszenie upadłości w ustawowym terminie. Niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości musi nastąpić z winy członka zarządu. Wymiar orzeczenia zakazu uzależniony jest natomiast od stopnia winy osoby, wobec której orzekany jest zakaz, a także skutków podejmowanych działań, które zazwyczaj sprowadzają się do obniżenia wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa upadłego i rozmiaru pokrzywdzenia wierzycieli.

Z punktu widzenia przedmiotu niniejszej publikacji nie jest istotne omówienie proceduralnych aspektów orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Istotne są natomiast przesłanki egzonerycyjne, które szerzej zostaną omówione w dalszej części niniejszego opracowania. Zaznaczyć w tym miejscu jedynie należy, że zgodnie z art. 373 ust. 1a p.u. sąd może oddalić wniosek o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, jeżeli został złożony wniosek o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego, postępowania układowego lub postępowania sanacyjnego, a rozmiar pokrzywdzenia wierzycieli jest nieznaczący.

Mimo że zakaz prowadzenia działalności gospodarczej z perspektywy legitymowanych do złożenia wniosku o jego orzeczenie wierzycieli pełni w zasadzie wyłącznie funkcję represyjną (w przypadku pozostałych legitymowanych podmiotów w grę wchodzić może także działanie w interesie publicznym), to środek ten orzekany jest stosunkowo często. Z danych dostępnych w Krajowym Rejestrze Zadłużonych wynika, że w 2022 r. o prawomocnym postanowieniu orzekającym zakaz prowadzenia działalności gospodarczej obwieszczono

---

⁹¹ Wyrok TK z 4 lipca 2002 r., P 12/01 – cyt. za P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 373 p.u.

tylko 15 razy, ale już w 2023 r. ukazały się 204 takie obwieszczenia⁹². Z kolei na moment opracowania niniejszej publikacji statystyki za 2024 r. mówią już o 408 obwieszczeniach w tym przedmiocie. Prezentowane liczby wskazują, że zakaz prowadzenia działalności gospodarczej stanowi realną sankcję, jaka może zostać orzeczona m.in. w przypadku niezgłoszenia wniosku upadłościowego w terminie.

2.4. Odpowiedzialność karna

Oprócz odpowiedzialności majątkowej oraz szczególnego rodzaju sankcji cywilnej w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, konsekwencją niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości może być także poniesienie odpowiedzialności karnej. Statuuje ją art. 586 k.s.h., zgodnie z którym osoba będąca członkiem zarządu albo likwidatorem, która nie zgłasza wniosku o upadłość spółki handlowej pomimo powstania warunków uzasadniających według przepisów upadłość spółki, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Przedmiotem ochrony występkę stypizowanego w art. 586 k.s.h., podobnie jak w przypadku zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, jest zabezpieczenie obrotu gospodarczego przed konsekwencjami nierzetelnego zachowania członków zarządu lub likwidatorów spółki, wobec której należało zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości⁹³. Tym samym przepis ten chroni także interes majątkowy wierzycieli niewypłacalnej spółki⁹⁴.

Podmiotem czynu zabronionego z art. 586 k.s.h. jest członek zarządu albo likwidator spółki prawa handlowego. Na zasadzie odesłania z art. 4 § 2² k.s.h. należy przyjąć tu także odpowiedzialność członków rady dyrektorów prostej spółki akcyjnej⁹⁵. Zwrócenia uwagi wymaga fakt, że omawiany przepis dokonuje zawężenia kręgu osób odpowiedzialnych za niezgłoszenie wniosku upadłościowego względem art. 21 ust. 2 p.u. Ostatni z wymienionych przepisów stanowi, że obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości spoczywa na każdym, kto na podstawie ustawy, umowy spółki lub statutu ma prawo do prowadzenia spraw dłużnika i do jego reprezentowania. Tymczasem zgodnie z art. 586 k.s.h. odpowiedzialność karną ponoszą jedynie członkowie zarządu albo likwidator spółki prawa handlowego. Oznacza to, że w przypadku spółek osobowych odpowiedzialność została ograniczona

⁹² Należy wyjaśnić, że dane publikowane w Krajowym Rejestrze Zadłużonych dotyczą wniosków o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej zgłoszonych od dnia 1 grudnia 2021 r. – art. 27 ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1909).

⁹³ M. Żaba [w:] P. Piniór, J.A. Strzępka (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, komentarz do art. 586 k.s.h., Legalis.

⁹⁴ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; A.J. Witosz [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks spółek handlowych*, t. 4: *Komentarz do art. 491–633*, Warszawa 2018, komentarz do art. 586 k.s.h.

⁹⁵ M. Żaba [w:] P. Piniór (red.), J.A. Strzępka (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.

wyłącznie do likwidatorów spółki osobowej i członków zarządu spółki partnerskiej, jeżeli taki zarząd został w spółce partnerskiej ustanowiony⁹⁶.

Przestępstwo z art. 586 k.s.h. można popełnić tylko umyślnie, tak z zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym⁹⁷. O działaniu sprawcy z zamiarem ewentualnym można mówić wówczas, gdy sprawca, będąc świadomy ujawnienia się przyczyn upadłości, nie dopełnił obowiązku zgłoszenia, licząc na poprawę kondycji finansowej dłużnika i w ryzyko wyjścia z niekorzystnego położenia gospodarczego wkalkulował ewentualność przekroczenia terminu na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości⁹⁸.

Czynnością sprawczą przestępstwa z art. 586 k.s.h. jest zaniechanie, które w praktyce może przybrać typową postać braku jakiegokolwiek działania, jak również nietypową postać braku ostatecznego (skutecznego) działania⁹⁹. Ponadto, jest to przestępstwo o charakterze trwałym, co oznacza, że czas jego popełnienia rozpoczyna się pierwszego dnia po upływie terminu przewidzianego na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości w przepisach prawa upadłościowego, a kończy z chwilą złożenia przez zobowiązanego wniosku o ogłoszenie upadłości spółki, ustania warunków uzasadniających upadłość spółki bądź utraty przez sprawcę statusu osoby zobowiązanej do zgłoszenia takiego wniosku¹⁰⁰. Odpowiedzialność z art. 586 k.s.h. jest zatem odpowiedzialnością nie tylko za niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości, ale także za nieterminowe jego zgłoszenie¹⁰¹.

Do znamion przestępstwa z art. 586 k.s.h. nie należy skutek w postaci wystąpienia szkody¹⁰², natomiast okoliczność braku szkody może mieć znaczenie dla oceny stopnia społecznej szkodliwości czynu¹⁰³.

Wątpliwości w doktrynie wywołuje możliwość poniesienia odpowiedzialności w przypadku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości niespełniającego wymogów formalnych.

⁹⁶ M. Żaba [w:] P. Pinior (red.), J.A. Strzępka (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; A.J. Witosz [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; K. Oplustil, *Obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz odpowiedzialność za jego niezłożenie w świetle znowelizowanego prawa upadłościowego*, cz. I, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 2, s. 5; głos krytyczny wobec zróżnicowania podmiotów ponoszących odpowiedzialność karną za niezłożenie wniosku upadłościowego podnosi m.in. R. Adamus, *Wątpliwości co do konstrukcji przestępstwa niezłożenia wniosku o upadłość*, „Prokuratura i Prawo” 2024, nr 7–8, Legalis oraz A. Gąsior, *Wejście w życie ustawy prawo restrukturyzacyjnej a odpowiedzialność karna za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2016, nr 6, s. 106.

⁹⁷ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.

⁹⁸ Wyrok SN z 23 listopada 2016 r., (sygn. akt III KK 225/16).

⁹⁹ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; A. Gąsior, *Wejście w życie...*, op. cit., s. 104.

¹⁰⁰ M. Dumkiewicz [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2024, art. 586; wyrok SA we Wrocławiu z 16 czerwca 2016 r. (II AKA 141/16), postanowienie SN z 25 marca 2010 r. (IV KK 315/09); wyrok SA w Białymstoku z 7 lutego 2013 r. (II AKA 253/12); wyrok SO w Poznaniu z 30 marca 2016 r. (IV Ka 168/16); wyrok SA w Gdańsku z 6 grudnia 2011 r. (II AKA 329/11).

¹⁰¹ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; A.J. Witosz [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.

¹⁰² Postanowienie SN z 8 stycznia 2013 r., III KK 117/12; wyrok SA w Warszawie z 8 grudnia 2016 r., II AKA 292/16; wyrok SA w Szczecinie z 7 listopada 2016 r., II AKA 94/16; wyrok SA w Warszawie z 13 lutego 2015 r., I Aka 1213/14; wyrok SA w Warszawie z 1 lipca 2016 r., II AKA 97/16; I. Sepioło-Jankowska, *Odpowiedzialność karna członków zarządu za zaniechanie złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 3, s. 26.

¹⁰³ Wyrok SA w Katowicach z 26 listopada 2009 r., II AKA 255/09.

Istnieje bowiem grupa poglądów, która uniknięcie odpowiedzialności karnej wiąże tylko z wnioskiem złożonym w sposób skuteczny, a więc bez braków formalnych¹⁰⁴. Na drugim biegunie można z kolei znaleźć stanowisko, zgodnie z którym złożenie wniosku w sposób nieprawidłowy, nawet jeżeli jest to działanie zamierzone i pozorne, nie jest objęte penalizacją¹⁰⁵. Wypośrodkowana grupa poglądów wskazuje natomiast, że penalizowane nie powinno być działanie polegające na złożeniu wniosku zawierającego braki formalne, kiedy jest to efektem niezamierzonym przez osobę obowiązaną do wykonania tego obowiązku¹⁰⁶.

Słusznie przyjmuje się, że dla uniknięcia odpowiedzialności z art. 586 k.s.h. konieczne jest zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nawet w sytuacji, w której zachodzą przesłanki do oddalenia tego wniosku z uwagi na brak majątku wystarczającego na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego (art. 13 p.u.), gdyż wiążącej oceny w tym przedmiocie dokonywał będzie sąd rozpoznający wniosek¹⁰⁷. Powyższą interpretację potwierdza następująca wypowiedź Sądu Najwyższego:

Powstanie sytuacji, w której dłużnik zaprzestał wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań, nakłada obowiązek zgłoszenia w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości, nawet jeżeli nie znajduje się on w sytuacji, w której jego majątek nie wystarcza na zaspokojenie długów, a niewykonanie takiego obowiązku może wiązać się z odpowiedzialnością karną za występki określony w art. 586 KSH¹⁰⁸.

Niezgłoszenie wniosku upadłościowego w terminie wiązać może się zatem z poniesieniem najbardziej dotkliwego rodzaju odpowiedzialności, jaką jest odpowiedzialność karna. Praktyka pokazuje jednak, że wierzycielom niewypłacalnej spółki kapitałowej znacznie bardziej zależy na zaspokojeniu roszczeń majątkowych, więc zdecydowanie częściej można spotkać się z postępowaniami zmierzającymi do ustalenia odpowiedzialności majątkowej członków kadry menadżerskiej. Należy jednak podkreślić, że odpowiedzialność karna za niezgłoszenie wniosku upadłościowego może przyczynić się do urzeczywistnienia interesu majątkowego wierzyciela, a to za sprawą wydłużenia terminu przedawnienia roszczenia. Zakwalifikowanie czynu członka zarządu jako przestępstwa z art. 596 k.s.h. otwiera bowiem drogę do zastosowania wobec roszczenia odszkodowawczego wierzyciela 20-letniego terminu przedawnienia (art. 442¹ § 2 k.c.)¹⁰⁹.

¹⁰⁴ P. Kardas, J. Giezek [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja (red.), *Kodeks spółek handlowych*, t. 5: *Pozakodeksowe prawo handlowe. Komentarz*, Warszawa 2015, komentarz do art. 586 k.s.h., Legalis; R. Adamus, *Wątpliwości...*, op. cit.; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek...*, Warszawa 2018, komentarz do art. 586 k.s.h., LEX.

¹⁰⁵ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.

¹⁰⁶ A. Gąsior, *Wejście w życie...*, op. cit., s. 108; M. Dehmel, M. Radzik, *O niektórych prawnokarnych aspektach stanu niewypłacalności*, „Prokurator” 2009, nr 1, s. 53–54; P. Piniór [w:] J.A. Strzępka (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 596 k.s.h., Legalis.

¹⁰⁷ D. Czura-Kalinowska [w:], Z. Jara, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 596 k.s.h., Legalis.

¹⁰⁸ Postanowienie SN z 8 stycznia 2013 r., III KK 117/12.

¹⁰⁹ T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

3. Uchylenie odpowiedzialności na skutek podjęcia czynności zmierzających do wszczęcia postępowania upadłościowego lub restrukturyzacyjnego

W dalszej części pracy zostaną omówione zasady uchylenia odpowiedzialności kadry zarządzającej w związku z podjęciem czynności zmierzających do wszczęcia postępowania upadłościowego lub restrukturyzacyjnego. Wprawdzie temat niniejszego opracowania odnosi się do odpowiedzialności w kontekście sądowych postępowań restrukturyzacyjnych, jednakże konieczne jest łączne omówienie wniosków upadłościowego i restrukturyzacyjnego. Wynika to z tego, że w polskim systemie prawnym, w razie wystąpienia stanu niewypłacalności, ustawodawca zezwala albo na wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego, albo na ogłoszenie upadłości, a wdrożenie właściwego postępowania zależy od aktywności legitymowanych podmiotów (dłużników i ich reprezentantów oraz wierzycieli) oraz decyzji sądu (art. 6 p.r. oraz art. 10 p.u.). Konsekwencje stanu niewypłacalności obrazuje diagram nr 1, a konsekwencje stanu zagrożenia niewypłacalnością – diagram nr 2. Mówiąc o konsekwencjach, mamy na myśli formalne wszczęcie jednego z postępowań insolwencyjnych wskutek aktywności legitymowanych podmiotów.

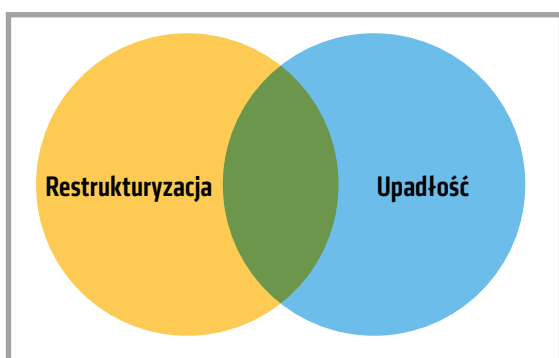

Diagram 1. Stan niewypłacalności

Diagram 2. Stan zagrożenia niewypłacalnością

Jak wynika z powyższego, w razie niewypłacalności może mieć miejsce sytuacja kolizji (zbiegu) wniosku upadłościowego i restrukturyzacyjnego, a zatem należy rozważyć, jak w takiej sytuacji kształtuje się odpowiedzialność członków kadry zarządzającej,

w szczególności na ile podjęcie działań restrukturyzacyjnych jest wystarczające do uchylenia odpowiedzialności majątkowej, karnej lub osobistej.

3.1. Złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości

Wszystkie podstawy odpowiedzialności, omówione w rozdziale drugim, przewidują możliwość uwolnienia się od jej poniesienia, o ile członkowie zarządu dochowają należytych aktów staranności i podejmą w związku z tym określone czynności zachowawcze. Jednak, nawet mimo braku podjęcia tego rodzaju aktywności, uwolnienie się od odpowiedzialności wciąż jest możliwe, o ile osoba, na której ciążył obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, wykaże zaistnienie określonych przepisami przesłanek egzoneracyjnych.

Dość oczywistą okolicznością umożliwiającą uchylenie się od odpowiedzialności za niezgłoszenie wniosku upadłościowego jest po prostu zgłoszenie tego wniosku w wymaganym terminie. Zastrzec jednak należy, że o ile w przypadku niektórych przepisów ustanawiających odpowiedzialność majątkową (art. 299, 300¹³² k.s.h., art. 116 o.p.) zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości stanowi wprost wysłowioną przesłankę egzoneracyjną, o tyle na gruncie przepisów pełniących funkcję represyjną (art. 373 p.u., art. 586 k.s.h.) oraz art. 21 p.u. zgłoszenie wniosku w terminie *a priori* uniemożliwia poniesienie odpowiedzialności na ich podstawie. Wynika to z inaczej rozłożonego ciężaru dowodu. O ile w przypadku pierwszej grupy przepisów wyrażają one zasadę ponoszenia przez członków zarządu odpowiedzialności za zobowiązania spółki, chyba że członek zarządu wykaże, że zgłosił w terminie wniosek upadłościowy, o tyle w przypadku drugiej grupy przepisów to podmiot domagający się przypisania tej odpowiedzialności członkowi zarządu musi wykazać, że nie doszło do zgłoszenia wniosku upadłościowego w terminie. Zasadniczo, bez odpowiedniej obrony ze strony członka zarządu w postępowaniu zmierzającym do przypisania odpowiedzialności na gruncie przepisów art. 299 k.s.h., art. 300¹³² k.s.h. oraz 116 o.p. może on ponieść tę odpowiedzialność, nawet jeśli złożył wniosek upadłościowy w terminie. Ta grupa przepisów w dużym stopniu chroni zatem interes wierzycieli spółki, wobec której egzekucja okazała się bezskuteczna. Odmiennie, co w pełni zrozumiałe, podchodzą do tej kwestii przepisy dotyczące odpowiedzialności o charakterze represyjnym. Wszak trudno sobie wyobrazić, aby w demokratycznym państwie prawa można było bez żadnych podstaw zarzucać określonej osobie popełnienie czynu zabronionego, oczekując, że sama udowodni, że takiego czynu nie popełniła¹¹⁰. Słowem, jeśli organy ścigania mają wiedzę, że doszło do zgłoszenia w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, to oczywiste też jest, że nie doszło do popełnienia czynu zabronionego z art. 586 k.s.h. i w związku z tym brak jest podstaw do pociągnięcia członka

¹¹⁰ Przeczyłoby to konstytucyjnej zasadzie domniemania niewinności – art. 42 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483).

zarządu do odpowiedzialności karnej. Odmienną perspektywę w tej kwestii roztacza natomiast art. 21 p.u., który z jednej strony nowelizacją z dnia 1.01.2016 r. wspomógł wierzycieli w dochodzeniu roszczeń odszkodowawczych, wprowadzając domniemanie winy w niezgłoszeniu wniosku upadłościowego oraz wysokości szkody poniesionej z tego tytułu, z drugiej strony wciąż wymaga od wierzyciela udowodnienia, że wniosek o ogłoszenie upadłości nie został zgłoszony w terminie.

O ile jednak sam fakt powoływania się na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości w ramach obrony przed poniesieniem odpowiedzialności na podstawie omawianych wyżej przepisów nie budzi większych wątpliwości, o tyle problematyczne jest już ustalenie, w jakim terminie wniosek ten musi zostać złożony, aby do przypisania odpowiedzialności nie doszło.

Art. 21 ust. 1 p.u. wymaga, aby wniosek o ogłoszenie upadłości został zgłoszony nie później niż w terminie 30 dni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości. Podstawę tę stanowi oczywiście niewypłacalność w znaczeniu nadanym przez prawo upadłościowe, przy uwzględnieniu, że podstawa do ogłoszenia upadłości zachodzi w sytuacji, w której dłużnik posiada więcej niż jednego wierzyciela¹¹¹. Z perspektywy osoby obowiązanej do złożenia wniosku nie ma tu natomiast znaczenia ustalenie negatywnej przesłanki ogłoszenia upadłości w postaci tzw. ubóstwa masy, a więc braku majątku wystarczającego na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego. Oddalenie wniosku upadłościowego następuje tu bowiem mimo zaistnienia pozytywnych podstaw do ogłoszenia upadłości, a więc mimo zaistnienia obowiązku do zgłoszenia wniosku¹¹². Uzasadnienie dla wymogu zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w sytuacji, w której można zakładać, że majątek dłużnika nie wystarczy na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego, dobrze ujął Sąd Najwyższy:

Nałożenie na likwidatora tego obowiązku jest uzasadnione przede wszystkim ze względu na ochronę wierzycieli, „zamraża” bowiem majątek dłużnika, a mianowicie z jednej strony uniemożliwia uszczuplanie tego majątku, z drugiej zaś pozwala na zahamowanie narastania jego obciążeń (np. przez ustanie biegu odsetek – art. 33 § 1 Prawa upadłościowego), a nawet, co więcej, pozwala uruchomić instrumenty prawne, za pomocą których majątek dłużnika może ulec powiększeniu (np. w drodze zaskarżenia czynności prawnych upadłego, zdziałanych ze szkodą wierzycieli – rozdział V tytułu II Prawa upadłościowego). Ogłoszenie upadłości dłużnika stwarza także wierzycielom realną szansę uczestniczenia w podziale całości masy upadłości według zasad Prawa upadłościowego (tzn. reguł, jakie ustawodawca uznał za słuszne), chroniąc ich zarazem przed wyczerpaniem tego majątku na zaspokojenie niektórych tylko wierzycieli, dobranych bądź przypadkowo, bądź dowolnie. Wreszcie (co szczególnie wyraźnie uwidocznilo się w niniejszej sprawie), złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości pozwala na pełną weryfikację rzeczywistego stanu majątku dłużnika, ma on bowiem obowiązek na żądanie sądu złożyć aktualny bilans, rachunek wyników i spis wierzycieli. Wszystkie te względy nie pozwalają dopuścić do rezygnacji ze złożenia

¹¹¹ Zob. rozważania zaprezentowane w podrozdziale 2.2 niniejszej publikacji.

¹¹² A. Jakubecki [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u.n., LEX; P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023, komentarz do art. 21 p.u., LEX.

wniosku o ogłoszenie upadłości także w sytuacji, kiedy, zdaniem likwidatora, majątek dłużnika nie wystarcza nawet na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego. Do sądu bowiem należy ocena i rozstrzygnięcie o uwzględnieniu lub oddaleniu wniosku likwidatora (art. 13 Prawa upadłościowego), podobnie jak o umorzeniu wszczętego już postępowania upadłościowego w związku z brakiem środków wystarczających nawet na zaspokojenie jego kosztów (art. 218 pkt 1 Prawa upadłościowego). W obydwu powyższych przypadkach orzeczenie sądu stanowić też będzie podstawę do wykreślenia dłużnika z rejestru, co położy kres jego istnieniu jako osoby prawnej (tak też orzeczenie SN z dnia 27 czerwca 1995 r. III CRN 28/95 – OSNC 1995, z. 11, poz. 165), nie może bowiem istnieć i brać udział w obrocie prawnym osoba prawna całkowicie pozbawiona jakiegokolwiek majątku¹¹³.

Reasumując, ustawowym terminem na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości jest 30 dni od dnia wystąpienia podstawy ogłoszenia upadłości. Oczywiście, warunkiem uniknięcia odpowiedzialności jest złożenie tego wniosku w sposób skuteczny. Wniosek prawomocnie zwrócony w trybie art. 130¹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 35 lub 29 p.u. nie wywołuje żadnych skutków, a zatem nie zwalnia również od omawianej odpowiedzialności. Wniosek odrzucony, jak i oddalony, ma walor wniosku złożonego skutecznie, a zatem zwalnia z odpowiedzialności za niezłożenie wniosku w terminie, mimo iż końcowym efektem nie stało się ogłoszenie upadłości¹¹⁴. Dla uniknięcia odpowiedzialności nie ma natomiast znaczenia, czy do ogłoszenia upadłości finalnie dojdzie, czy też sąd oceni, że majątek niewypłacalnego dłużnika nie pozwala na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego, i wniosek oddali.

O ile ustalenie momentu zaistnienia podstaw do ogłoszenia upadłości w praktyce może okazać się niełatwe, o tyle obliczenie 30 dni od tej daty nie sprawia już żadnych trudności. Sprawia to, że jeśli pierwsza cezura czasowa zostanie ustalona prawidłowo, to bez większych wątpliwości stwierdzić można, czy osoba obowiązana do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości wywiązała się z tego obowiązku w terminie. Do tak przedstawionego terminu na zgłoszenie wniosku wprost odwołują się przepisy art. 21 ust. 3 p.u. oraz art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u. Mimo że art. 586 k.s.h. nie zawiera odniesienia do terminu na zgłoszenie wniosku, to również w tej sytuacji należy przyjąć, że chodzi o zgłoszenie wniosku w terminie określonym przez art. 21 ust. 1 p.u.¹¹⁵.

Zupełnie innym określeniem terminu na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości posługują się przepisy art. 299 k.s.h., 300¹³² k.s.h. oraz 116 o.p. Wspomniana grupa przepisów przesłankę egzoneracyjną w postaci złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości odnosi do określenia wartościującego, którym jest „właściwy czas” na zgłoszenie takiego wniosku. Dość oczywiste jest stwierdzenie, że czasem właściwym nigdy nie będzie czas po upływie 30 dni od zaistnienia podstawy ogłoszenia upadłości. Zgłoszenie takiego wniosku po upływie terminu

¹¹³ Postanowienie SN z 19 czerwca 1996 r., III CZP 66/96.

¹¹⁴ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u.

¹¹⁵ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółtek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; A.J. Witosz [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks spółtek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.; postanowienie SN z 25 marca 2010 r., IV KK 315/09.

wymaganego ustawą będzie działaniem naruszającym art. 21 ust. 1 p.u., a zatem działaniem bezprawnym. Wątpliwości wywołuje natomiast sytuacja, w której wniosek upadłościowy jest składany w terminie 30 dni od dnia zaistnienia podstawy do ogłoszenia upadłości, jednak wniosek ten jest oddalany z uwagi na zaistnienie negatywnej przesłanki ogłoszenia upadłości w postaci braku majątku wystarczającego na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego (art. 13 ust. 1 lub 2 p.u.).

W zakresie oceny przesłanki „właściwego czasu” na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości w doktrynie istnieją dwa poglądy, z których dominujący przyjmuje, że pojęcie to odnosi się do terminu określonego przez art. 21 ust. p.u., drugi natomiast skłania się do tzw. funkcjonalnej definicji „właściwego czasu”¹¹⁶. To ostatnie stanowisko jest również częściej spotykane w orzecznictwie. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 marca 2018 r. (III CSK 398/16) stwierdził w tym względzie:

Chociaż określenie „właściwy czas” do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w rozumieniu art. 299 § 2 KSH powinno być interpretowane z uwzględnieniem przepisów zawartych w prawie upadłościowym, to jednak nie można – dla celów jego wykładni – przenosić na grunt art. 299 § 2 KSH wymagania, aby dochowany został termin określony w art. 21 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe. Właściwy czas w rozumieniu art. 299 § 2 KSH oznacza w związku z tym taki moment, w którym wprawdzie wszystkich wierzycieli nie da się już zaspokoić, ale istnieje jeszcze majątek spółki pozwalający na co najmniej częściowe zaspokojenie jej wierzycieli w postępowaniu upadłościowym¹¹⁷.

Orzecznictwo stoi zatem na stanowisku, że właściwym czasem na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nie będzie moment, w którym majątek spółki nie wystarcza już choćby na częściowe zaspokojenie wierzycieli. Przy takiej interpretacji wniosek o ogłoszenie upadłości złożony w terminie określonym w art. 21 ust. 1 p.u., lecz oddalony z uwagi na brak majątku wystarczającego na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego, nie mógłby stanowić skutecznej przesłanki egzoneracyjnej. Stanowisko to uznać należy za nieprawidłowe i wprowadzające niespójność systemową w zakresie przepisów statuujących różne formy odpowiedzialności za niezgłoszenie wniosku upadłościowego w terminie. Z pewnością nie można stosować automatyzmu zakładającego, że oddalenie złożonego w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości z uwagi na brak majątku pozwalającego na pokrycie kosztów postępowania stanowi, że wniosek ten nie został zgłoszony w terminie. Bez przeszkód można podać przykłady stanu faktycznego, które brak majątku pozwalającego na pokrycie

¹¹⁶ Zob. T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

¹¹⁷ Wyrok SN z 15.03.2018 r., III CSK 398/16; zob. też wyrok SN z 7.05.1997 r., II CKN 117/97, Legalis; z 6.06.1997 r., III CKN 65/97, OSNC 1997, Nr 11, poz. 181; z 8.04.1999 r., II CKN 261/98, Legalis; z 5.11.1999 r., III CKN 425/98, Legalis; z 11.10.2000 r., III CKN 252/00, Legalis; z 2.02.2001 r., IV CKN 258/00, Legalis; z 5.04.2002 r., II CKN 958/99, Legalis; z 21.05.2004 r., III CK 55/03, Legalis; z 27.10.2004 r., IV CK 148/04, Legalis; z 13.12.2007 r., I CSK 313/07, Legalis; z 11.03.2008 r., II CSK 545/07, Legalis; z 24.09.2008 r., II CSK 142/08 – za T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

kosztów postępowania upadłościowego mogą spowodować w sposób obiektywny właściwie „z dnia na dzień” (np. pożar, klęski żywiołowe). Natomiast nawet jeśli wniosek składany jest w końcowej fazie terminu z art. 21 p.u., a w jego początkowej fazie dłużnik dysponował jeszcze majątkiem wystarczającym na pokrycie kosztów postępowania, to również nie ma to znaczenia dla stwierdzenia, że wniosek został złożony w czasie właściwym¹¹⁸. Po uwzględnieniu czasu niezbędnego dla rozpoznania wniosku mogłoby się okazać, że wierzyciele w tym czasie skutecznie przeprowadziliby egzekucję z majątku dłużnika, uniemożliwiając ogłoszenie jego upadłości. Gdyby nawet sam dłużnik dokonał wybiórczego zaspokojenia wierzycieli, pozbawiając się tym samym majątku pozwalającego na ogłoszenie upadłości, to działania takie sankcjonują inne przepisy (art. 302 § 1 k.k.)¹¹⁹. W tej kwestii bardziej liberalne podejście do oceny spełnienia obowiązku zgłoszenia wniosku upadłościowego w kontekście interpretacji „właściwego czasu” prezentuje orzecznictwo NSA:

Należy przy tym wskazać, że przesłanka egzoneracyjna, wymieniona w art. 116 § 1 pkt 1 lit. a o.p., odnosi się wyłącznie do zgłoszenia wniosku, a nie do skutku tego wniosku, jakim jest ogłoszenie upadłości. Wniosek należy złożyć wówczas, gdy zaistnieją przesłanki niewypłacalności dłużnika, określone w art. 10 i art. 11 p.u.n. W tym zakresie należy odróżnić obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości od skuteczności tego wniosku i ogłoszenia upadłości przez sąd upadłości. Czym innym jest możliwość prowadzenia postępowania upadłościowego, zaś czym innym konieczność złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli dłużnik staje się niewypłacalny (wyrok NSA z 12 października 2023 r., III FSK 2575/21)¹²⁰.

Kolejną przesłanką wyłączającą przypisanie odpowiedzialności za niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości wspólną wszystkim omawianym podstawom odpowiedzialności jest brak winy w niezgłoszeniu tego wniosku. Przesłanka ta została wprost wyrażona w przepisach art. 21 ust. 3 p.u., art. 373 ust. 1 p.u., 299 § 2 k.s.h., 300¹³² § 2 k.s.h. oraz 116 § 1 pkt 1 lit. b o.p., natomiast w przypadku art. 586 k.s.h., nie wchodząc w rozważania dotyczące różnic w zakresie rozumienia winy na gruncie prawa prywatnego i prawa karnego, wynika ona z art. 1 § 3 k.k. Przez brak winy w niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości rozumie się np. długotrwałą chorobę czy niedopuszczenie członka zarządu do informacji dotyczących spółki, pod warunkiem jednak podejmowania czynności w tym celu idących¹²¹. Natomiast przesłanki braku winy nie spełnia podział czynności w zarządzie i niezajmowanie się przez danego członka sprawami finansowymi czy oczekiwania członka zarządu na poprawę sytuacji spółki¹²².

¹¹⁸ Podobnie na gruncie szkody wynikłej ze zgłoszenia wniosku w końcowej fazie terminu, zamiast na jego początku – M. Allerhand *Prawo upadłościowe...*, op. cit., s. 51.

¹¹⁹ Niewykluczone jest także uznanie takich czynności za bezskuteczne wobec masy upadłości, co pozwalałoby na ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ust. 3 p.u. (na temat wyjątkowych możliwości zaskarżenia czynności dłużnika polegającej na wykonaniu zobowiązania zob. wyrok SN z 23.02.2022 r., II CSKP 199/22).

¹²⁰ Wyrok NSA z 7.08.2024 r., III FSK 302/23.

¹²¹ T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h.

¹²² Ibidem.

Inną przesłankę egzoneracyjną, jednak już niewystępującą na gruncie wszystkich omawianych przepisów, jest brak szkody wierzyciela pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Przesłanka ta została uwzględniona w przypadku odpowiedzialności ponoszonej na podstawie art. 21 p.u., 299 § 2 k.s.h., oraz 300¹²³ § 2 k.s.h. Nie przewiduje jej natomiast, o czym była już wyżej mowa, art. 116 o.p., który w zamian proponuje przesłankę egzoneracyjną w postaci wskazania mienia spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie jej zaległości podatkowych w znacznej części (art. 116 § 1 pkt 2 o.p.). Przesłanka braku szkody nie występuje także na gruncie art. 373 p.u. oraz 586 k.s.h. Zaznaczyć jednak należy, że na gruncie orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej szkoda – przejawiająca się w stopniu pokrzywdzenia wierzycieli wskutek niezgłoszenia wniosku upadłościowego w terminie – ma znaczenie dla okresu, na który zakaz jest orzekany (art. 373 ust. p.u.). Natomiast w przypadku odpowiedzialności karnej z art. 586 k.s.h. brak szkody wynika z faktu, że przestępstwo polegające na niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości ma charakter formalny i do jego znamion nie należy skutek w postaci szkody¹²³.

Kolejna przesłanka egzoneracyjna wprowadzona została do przepisów art. 21 ust. 5 p.u., art. 299 § 4 k.s.h.¹²⁴ oraz 116 § 1 o.p. w ramach nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne. Związana jest ona z brakiem odpowiedzialności za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w czasie, gdy prowadzona jest egzekucja przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstał w czasie prowadzenia egzekucji. Omawiana przesłanka została ujęta nieco inaczej na gruncie ordynacji podatkowej. Artykuł 116 § 1a o.p. stanowi bowiem, że jeżeli obowiązek ogłoszenia upadłości powstał i istniał w czasie egzekucji prowadzonej we wskazany wyżej sposób, to uznaje się, że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło bez winy członka zarządu. Przepisy ordynacji podatkowej nie traktują zatem tej przesłanki jako odrębnej przesłanki egzoneracyjnej, a niejako precyzują, że zaistnienie tych okoliczności jest równoznaczne z przesłanką eksculpacyjną, o której mowa w art. 116 § 1 ust. 1 lit. b o.p., a więc z brakiem winy w niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości.

Uzasadnieniem dla wyłączenia odpowiedzialności w omawianym przypadku był fakt, że prowadzenie egzekucji przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa ogranicza dłużnika w bieżącym zarządzaniu przedsiębiorstwem i utrudnia mu pozyskiwanie informacji na temat aktualnej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa¹²⁵. Tłumaczy się również, że egzekucja przez zarząd przymusowy umożliwia osiągnięcie celu analogicznego jak w postępowaniu upadłościowym, umożliwiając zaspokojenie wierzytelności

¹²³ M. Żaba [w:] P. Pinior, J.A. S Strzępka (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.

¹²⁴ Funkcjonuje ona również na gruncie regulacji dotyczących prostej spółki akcyjnej – art. 300¹³² § 4 k.s.h.

¹²⁵ Uzasadnienie projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, s. 68 i 105.

każdego z wierzycieli, który przyłączył się do egzekucji w równym stopniu, a zarządcą przymusowym może być tylko osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego¹²⁶.

Komentowanej regulacji nie należy jednak rozumieć jako odbierającej członkom zarządu uprawnienia do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, a jedynie jako uchylającą odpowiedzialność tych osób za niezgłoszenie wniosku w czasie prowadzenia egzekucji w jeden z omawianych sposobów¹²⁷. W związku z tym, w doktrynie pojawiły się dwa stanowiska odmiennie zapatrujące się na wyłączenie odpowiedzialności za niezgłoszenie wniosku upadłościowego w tym okresie. Według pierwszego chodzi tu nie o moment, w którym spółka stała się niewypłacalna, ale o moment aktualizacji obowiązku zgłoszenia wniosku, a więc upływ 30. dnia od dnia powstania stanu niewypłacalności¹²⁸. Jeśli niewypłacalność zaistniała przed wszczęciem egzekucji przez zarząd przymusowy albo sprzedaż przedsiębiorstwa, a termin złożenia wniosku upływał w czasie jej prowadzenia, to w myśl przywołanego poglądu członkowie zarządu nie będą ponosić odpowiedzialności za niezłożenie wniosku. Obowiązek ten miałyby natomiast odżywać z dniem ukończenia egzekucji, o ile spółka dalej jest niewypłacalna¹²⁹. Przeciwne stanowisko przyjmuje natomiast, że jeśli niewypłacalność zaistniała przed wszczęciem egzekucji w jeden z omawianych sposobów, a termin na zgłoszenie wniosku upłynął już w czasie jej prowadzenia, to członkowie zarządu nie będą mogli zwolnić się z odpowiedzialności za jego niezłożenie¹³⁰. A.J. Witosz wskazuje tu jednak na wątpliwości wynikające z przyznania legitymacji do złożenia wniosku upadłościowego zarządcy przymusowemu (art. 20 ust. 2 pkt 8 p.u.), co sugerowałoby jednak wniosek przeciwny¹³¹. Przywołany Autor wskazuje jednak, że mimo wątpliwości wymagających doprecyzowania treści przepisu, dyrektywa ochrony interesu wierzycieli nakazywałaby przyjęcie, że w omawianym przypadku nie dochodzi do uchylecia odpowiedzialności członków zarządu za niezgłoszenie wniosku¹³².

Należy opowiedzieć się za słusnością drugiego ze stanowisk, a za dodatkowy argument może posłużyć odwołanie się do celów, dla których omawiana przesłanka egzoneracyjna została wprowadzona. Skoro ma ona chronić przed poniesieniem odpowiedzialności z uwagi na brak dostępu członków zarządu do informacji na temat aktualnej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, to jeśli przed wszczęciem egzekucji członkowie zarządu mieli dostęp do tych informacji, to trudno zakładać, aby w okresie maksymalnie kolejnych 30 dni miałyby dojść do odwrócenia stanu niewypłacalności (zwłaszcza jeśli uwzględnić, że wobec spółki

¹²⁶ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek ...*, Warszawa 2018, komentarz do art. 299 k.s.h.

¹²⁷ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u.

¹²⁸ Tak M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek...*, Warszawa 2018, komentarz do art. 299 k.s.h.

¹²⁹ M. Rodzyńkiewicz przyjmuje, że 30-dniowy termin na zgłoszenie wniosku zaczyna biec na nowo od dnia zakończenia egzekucji (ibidem).

¹³⁰ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u.; A.J. Witosz [w:] A.J. Witosz (red.), *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u., LEX.

¹³¹ A.J. Witosz [w:] A.J. Witosz (red.), *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 21 p.u., LEX.

¹³² Ibidem.

prowadzona jest egzekucja). Przyjęcie przeciwnego stanowiska prowadziłyby do wniosku, że w skrajnym przypadku członkowie zarządu przez 29 dni mogliby nie podejmować żadnych czynności w kierunku zgłoszenia wniosku upadłościowego, a jeśli egzekucja zostałaby wszczęta w 30. dniu od powstania stanu niewypłacalności, to korzystaliby ze zwolnienia od odpowiedzialności za niezgłoszenie wniosku. Takie podejście nie wytrzymuje konfrontacji z dyrektywą ochrony interesu wierzycieli stanowiącą nadrzędny cel postępowania upadłościowego. Skoro, za pomocą omawianych w niniejszej publikacji podstaw odpowiedzialności, system prawny mobilizuje członków kadry zarządzającej do terminowego zgłoszenia wniosku upadłościowego, to czyni to po to, aby przez możliwie wczesne spełnienie tego obowiązku wierzyciele mogli liczyć na zaspokojenie w jak najwyższym stopniu swoich pretensji o charakterze majątkowym w ramach egzekucji uniwersalnej, którą jest postępowanie upadłościowe.

Omawiana przesłanka egzoneracyjna nie została natomiast wyodrębniona na gruncie przepisów o charakterze represyjnym, a więc dotyczących możliwości orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej oraz odpowiedzialności karnej za niezgłoszenie wniosku upadłościowego. Na gruncie odpowiedzialności z art. 586 k.s.h. można jednak spotkać poglądy wskazujące, że niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w czasie prowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa nie jest bezprawne (karalne), a zatem członek zarządu nie poniesie odpowiedzialności z tego tytułu¹³³. R. Adamus, dostrzegając słuszność tego stanowiska, z uwagi na wagę odpowiedzialności, postuluje jednak konieczność doprecyzowania treści przepisu¹³⁴. Wydaje się, że rozwiązaniem tych wątpliwości przy obecnym brzmieniu przepisu byłoby odwołanie się do przesłanki winy ujmowanej przez pryzmat przesłanki zarzucalności. Jeśli przyjąć, że winę sprawcy ustala się wtedy, gdy można mu zarzucić, że w czasie swego bezprawnego, karalnego i karygodnego czynu nie dał posłuchu normie prawnej, chociaż można było od niego wymagać podporządkowania się tej normie¹³⁵, to trudno wymagać od członka zarządu, aby – nie mając informacji na temat aktualnej sytuacji przedsiębiorstwa – wiedział, że zaktualizował się jego obowiązek do zgłoszenia wniosku upadłościowego. Na tej samej podstawie możliwe jest także stwierdzenie braku odpowiedzialności członka zarządu na podstawie art. 373 p.u., gdyż trudno jest zarzucić członkowi zarządu winę za niezgłoszenie wniosku upadłościowego nawet na poziomie niedbalstwa¹³⁶, skoro – z uwagi na prowadzenie egzekucji przez zarząd przymusowy albo sprzedaż przedsiębiorstwa – nie miał on nawet możliwości powzięcia informacji o zaistnieniu podstaw ogłoszenia upadłości.

¹³³ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h.

¹³⁴ R. Adamus, *Wątpliwości...*, op. cit.

¹³⁵ A. Zoll [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1: *Komentarz do art. 1–52*, Warszawa 2016, komentarz do art. 1 k.k., LEX.

¹³⁶ Co do konieczności udowodnienia winy przynajmniej na poziomie niedbalstwa przy orzekaniu zakazu prowadzenia działalności gospodarczej zob. postanowienie SN z 30.11.2011 r. (III CSK 44/11).

Podsumowanie omawianych w niniejszym rozdziale przesłanek egzoneracyjnych przedstawiono w poniższej tabeli. Przyjęto w niej, że jeśli przesłanka egzoneracyjna w danym przypadku występuje, to komórka tabeli zawiera „Tak”. Wyjaśnić należy, że występowanie przesłanki egzoneracyjnej przyjęto w tych sytuacjach, w których ciężar jej wykazania spoczywa na osobie, wobec której dochodzona jest odpowiedzialność. Jeśli natomiast brak wystąpienia określonej przesłanki uniemożliwia przypisanie odpowiedzialności, a jednocześnie ciężar jej wykazania spoczywa na osobie, która domaga się jej przypisania (brak domniemania), to komórka tabeli wskazuje na „Brak odpowiedzialności”. Jeśli natomiast dana przesłanka nie jest warunkiem poniesienia odpowiedzialności, komórka tabeli zawiera „Nie”.

Przesłanka egzoneracyjna	Podstawa odpowiedzialności				
	art. 21 p.u.	art. 299 k.s.h. art. 300 ¹³² k.s.h	art. 116 o.p.	art. 373 p.u.	art. 586 k.s.h.
Złożenie wniosku upadłościowego	Brak odpowiedzialności	Tak	Tak	Brak odpowiedzialności	Brak odpowiedzialności
Brak winy w niezłożeniu wniosku	Tak	Tak	Tak	Brak odpowiedzialności	Brak odpowiedzialności
Brak szkody w niezłożeniu wniosku	Tak	Tak	Nie	Nie	Nie
Egzekucja przez zarząd przymusowy albo sprzedaż przedsiębiorstwa	Tak	Tak	Tak (jako brak winy)	Nie (należy przyjąć brak winy)	Nie (należy przyjąć brak winy)

Jak wynika z powyższego, katalog przesłanek egzoneracyjnych powiązanych z obowiązkiem zgłoszenia wniosku upadłościowego nie jest ujmowany jednolicie. Wobec podnoszonych wątpliwości z pewnością należałoby się przychylić do postulatów doprecyzowania treści art. 586 k.s.h. pod kątem przesłanek, które uniemożliwiają poniesienie odpowiedzialności karnej za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości. *De lege ferenda* należałoby także opowiedzieć się za koniecznością zmiany art. 299 k.s.h., 300¹³² k.s.h. oraz 116 o.p. w zakresie przesłanki egzoneracyjnej dotyczącej terminu na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Powinien on być bowiem rozumiany jednolicie na gruncie wszystkich podstaw odpowiedzialności, jako termin 30 dni od dnia zaistnienia podstawy ogłoszenia upadłości (art. 21 ust. 1 p.u.). Funkcjonujące obecnie określenie „czas właściwy”, w świetle obecnej w orzecznictwie funkcjonalnej koncepcji rozumienia tego terminu, tworzy niepożądany pod kątem pewności prawa dualizm zasad odpowiedzialności członków zarządu. Mimo zgłoszenia wniosku upadłościowego w terminie określonym w art. 21 ust. 1 p.u., mogą oni zostać pociągnięci do odpowiedzialności za zobowiązania spółki na gruncie art. 299 k.s.h., 300¹³² k.s.h. oraz 116 o.p., podczas gdy odpowiedzialności za to samo zachowanie nie ponieśliby na podstawie pozostałych przepisów. Takie podejście przeczy spójności systemu zasad odpowiedzialności członków zarządu spółek kapitałowych za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości.

3.2. Wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego

3.2.1. Wprowadzenie

Jak wykazano powyżej (zob. podrozdział 3.1.), podstawową przesłanką wyłączającą odpowiedzialność zarządzającego jest terminowe złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Jest to najbardziej pożądana reakcja na stan niewypłacalności w kontekście windykacyjnej funkcji prawa upadłościowego. Im szybciej zarządzający zidentyfikuje stan niewypłacalności i złoży wniosek upadłościowy, tym większe szanse, że majątek niewypłacalnego podmiotu nie ulegnie dalszej deprecjacji, a w konsekwencji roszczenia wierzycieli zostaną zaspokojone na możliwie najwyższym poziomie (art. 2 ust. 1 p.u.). Począwszy jednak od 1 stycznia 2016 r., kiedy weszła w życie ustawa Prawo restrukturyzacyjne, reprezentant podmiotu gospodarczego może zainicjować także postępowanie restrukturyzacyjne, którego celem jest uniknięcie upadłości poprzez zawarcie układu z wierzycielami. W ramach sądowej restrukturyzacji funkcja windykacyjna, jakkolwiek nadal ważna, ustępuje pierwszeństwa zasadzie ochrony słusznym praw dłużnika, czego normatywnym wyrazem jest treść art. 3 ust. 1 p.r.¹³⁷ Postępowanie restrukturyzacyjne może być otwarte zarówno wobec podmiotów zagrożonych niewypłacalnością (a więc tych, które jeszcze nie spełniają przesłanek upadłościowych), jak i niewypłacalnych (a więc tych, które już spełniają przesłanki upadłościowe). Jeżeli jednak podmiot jest niewypłacalny, jego reprezentant – nawet jeśli zamierza wdrożyć działania restrukturyzacyjne – nie może całkowicie zaniechać złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Dla dochowania należytej staranności, a w konsekwencji uniknięcia odpowiedzialności majątkowej, zarządzający musi doprowadzić do formalnego otwarcia sądowej restrukturyzacji na odpowiednio wczesnym etapie kryzysu niewypłacalności. Ustawodawca przyjął bowiem rozwiązanie, że przesłanką uwalniającą od odpowiedzialności jest doprowadzenie do wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego nie później niż w ciągu 30 dni od zaistnienia stanu niewypłacalności. Innymi słowy, jeżeli podmiot jest zagrożony niewypłacalnością, złożenie wniosku upadłościowego będzie niezasadne (wobec tego nie powstaje obowiązek jego złożenia), niezależnie od tego, kiedy dojdzie do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Jeżeli jednak podmiot jest już niewypłacalny bądź stanie się niewypłacalny po wniesieniu do sądu wniosku restrukturyzacyjnego, obowiązek złożenia wniosku upadłościowego wprawdzie powstanie, lecz nie będzie źródłem odpowiedzialności zarządzającego pod warunkiem, że w przeciągu 30 dni od daty niewypłacalności dojdzie do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Zarządzający ma więc obowiązek na bieżąco śledzić, czy sąd wydał już postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego. Ewentualna zwłoka w rozpoznaniu sprawy przez sąd nie wpływa

¹³⁷ P. Wołowski, *Ogólne uwagi o postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2024, nr 2, s. 86–87.

na zakres odpowiedzialności majątkowej zarządzającego. Normatywnym wyrazem tej zasady są następujące przepisy, które w odniesieniu do skutków wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego należy przytoczyć *in extenso*:

Art. 21 ust. 3 zd. 2 p.u.

Osoby te mogą uwolnić się od odpowiedzialności, w szczególności jeżeli wykażą, że w terminie określonym w ust. 1 lub 2a otwarto postępowanie restrukturyzacyjne albo zatwierdzono układ w postępowaniu o zatwierdzenie układu.

Art. 299 § 2 k.s.h. / Art. 300¹³² § 2 k.s.h.

Członek zarządu może się uwolnić od odpowiedzialności [...], jeżeli wykaże, że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym samym czasie wydano postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu, [...] albo że pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo niezatwierdzenia układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu wierzyciel nie poniósł szkody.

Art. 116 § 1 pkt 1 lit. a o.p.

Za zaległości podatkowe spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji, prostej spółki akcyjnej, prostej spółki akcyjnej w organizacji, spółki akcyjnej lub spółki akcyjnej w organizacji odpowiadają solidarnie całym swoim majątkiem członkowie jej zarządu, jeżeli egzekucja z majątku spółki okazała się w całości lub w części bezskuteczna, a członek zarządu:

- 1) nie wykazał, że:
  - a) we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym czasie zostało otwarte postępowanie restrukturyzacyjne w rozumieniu ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2022 r. poz. 2309 oraz z 2023 r. poz. 1723 i 1860) albo zatwierdzono układ w postępowaniu o zatwierdzenie układu, o którym mowa w ustawie z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne.

Jak wynika z powyższego, dla uchwycenia istoty przesłanki egzoneracyjnej w postaci zainicjowania w czasie właściwym sądowej restrukturyzacji konieczne jest podzielenie postępowań restrukturyzacyjnych na dwie grupy:

- pierwszą obejmującą postępowania w całości sądowe, czyli: przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe i postępowanie sanacyjne (zwane dalej sądownymi postępowaniami restrukturyzacyjnymi *sensu stricto*);
- drugą obejmującą postępowanie o zatwierdzenie układu, które składa się z fazy przed-sądowej (procedura zbierania głosów przez nadzorcę układu) oraz sądowej (procedura rozpoznania układu przez sąd), przy czym faza sądowa nie wystąpi w razie niezłożenia przez dłużnika wniosku o zatwierdzenie układu.

Z uwagi na odmienności w zakresie skutków wszczęcia postępowania o zatwierdzenie układu dla odpowiedzialności kadry zarządzającej, postępowanie to zostanie omówione odrębnie w kolejnym podrozdziale (zob. podrozdział 3.2.3.).

3.2.2. Odpowiedzialność majątkowa a wszczęcie sądowych postępowań restrukturyzacyjnych *sensu stricto*

Odpowiedzialność majątkowa z tytułu niewłaściwej reakcji na stan niewypłacalności *de lege lata* ma charakter deliktowy (zob. jednak uwagi nt. innych koncepcji zawarte w podrozdziale 2.1. powyżej). Powinnością członka kadry zarządzającej jest złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości. O ile czynność ta zostanie dokonana skutecznie i w czasie właściwym, menadżer nie poniesie odpowiedzialności. Odmiennie jednak kształtuje się zwolnienie z odpowiedzialności, jeżeli odpowiedzią na kryzys niewypłacalności jest podjęcie działań restrukturyzacyjnych. W takim wypadku – jak już wspomnieliśmy – niewystarczające będzie samo złożenie wniosku restrukturyzacyjnego, lecz konieczne jest otwarcie restrukturyzacji przez sąd w ściśle określonych ramach czasowych. W istocie więc odpowiedzialność zarządzającego kształtowana jest przez zdarzenia od niego niezależne, tj. tempo i sposób działania sądu. Tak ukształtowany reżim odpowiedzialności rodzi wątpliwości (1) zarówno na gruncie aksjologicznym, (2) jak i z perspektywy ekonomicznej analizy prawa. Wątpliwości te zostaną szerzej omówione poniżej (A, B, C).

(A)

Po pierwsze, celem każdego postępowania restrukturyzacyjnego jest uniknięcie ogłoszenia upadłości. Cel ten ma być osiągnięty poprzez zawarcie układu z wierzycielami w ramach postępowania restrukturyzacyjnego. Ustawodawca przyjął, że wartością nadrzędną ze społecznego i gospodarczego punktu widzenia jest ochrona ekonomicznej wartości przedsiębiorstwa. W sytuacji kryzysu finansowego (utrata płynności) lub majątkowego (długotrwałe nadmierne zadłużenie) należy więc w pierwszej kolejności ratować przedsiębiorstwo, a upadłość będąca formą likwidacji podmiotu gospodarczego powinna być ostatecznością¹³⁸. Na gruncie aksjologicznym nie ma więc wątpliwości, że inne wartości są przedmiotem ochrony norm prawa upadłościowego, a inne – norm prawa restrukturyzacyjnego. O ile w prawie upadłościowym prym wiedzie funkcja windykacyjna, o tyle w restrukturyzacji pierwszeństwo ma funkcja sanacyjna (naprawcza), aczkolwiek realizowana przy poszanowaniu słusznych praw wierzycieli. Skoro więc ustawodawca przyjął taką hierarchię wartości jako preferowaną i dał temu wyraz w sformułowanych zasadach prawnych, to zasadom tym powinny być podporządkowane pozostałe regulacje, tak by system prawny był

¹³⁸ Por. np. A. Hrycaj, P. Filipiak, B. Sierakowski (red.), *Postępowanie restrukturyzacyjne w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2020, s. 17–19.

spójny. Wydaje się, że tej spójności jednak zabrakło w odniesieniu do omawianych w ramach niniejszego opracowania zasad odpowiedzialności majątkowej i karnej¹³⁹ za spóźnione złożenie wniosku upadłościowego lub niedoprowadzenie do wszczęcia w czasie właściwym postępowania restrukturyzacyjnego. Skoro bowiem ustawodawca dopuszcza wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego także wobec podmiotu niewypłacalnego, a więc spełniającego pozytywne przesłanki upadłościowe¹⁴⁰, to znaczy że taki stan aprobuje, upatrując większych korzyści w uratowanym przedsiębiorstwie niż zlikwidowanym, nawet jeśli działania naprawcze mają być dokonywane już po utracie wypłacalności. Jak już wspomniano, celem restrukturyzacji jest uniknięcie upadłości, a zatem nie powinna istnieć norma, która w takich samych okolicznościach nakazuje adresatowi złożenie wniosku upadłościowego (**zmierza do upadłości**), a zarazem zezwala na złożenie wniosku restrukturyzacyjnego, którego celem wszak jest uczynienie wniosku upadłościowego bezprzedmiotowym (**zmierza do zapobiegnięcia upadłości**). I, co na gruncie aksjologicznym szczególnie niepożądane, sankcjonuje zachowanie polegające na złożeniu wniosku restrukturyzacyjnego, jeżeli nie zostanie on pozytywnie rozpoznany przez sąd w ściśle określonym terminie. Tak skonstruowany system sankcji na gruncie odpowiedzialności deliktowej budzi daleko idące wątpliwości, gdyż jednostka pomimo dołożenia należytej staranności obiektywnie nie jest w stanie uchronić się przed odpowiedzialnością.

(B)

Po drugie, przyjęty system w istocie wymusza na adresatach norm prawnych (członkach kadry zarządzającej) zachowania wewnętrznie sprzeczne, a więc nieracjonalne. Zarządzający, chcąc ratować przedsiębiorstwo, składa wniosek restrukturyzacyjny (w interesie dłużnika i jego wierzycieli), a zarazem go osłabia, ponieważ – realizując ustawowy obowiązek z art. 21 p.u. – składa równolegle wniosek o ogłoszenie upadłości. Takie zachowanie w sposób oczywisty jest nieefektywne¹⁴¹ i to na wielu płaszczyznach:

- z perspektywy kontrahentów, ponieważ stygmatyzuje dłużnika,
- z perspektywy wierzycieli, ponieważ wprowadza stan niepewności,

¹³⁹ Podobnie karnej, o czym mowa w dalszej części opracowania (zob. podrozdział 3.2.5.).

¹⁴⁰ Poprzez pozytywne przesłanki upadłościowe rozumie się stan niewypłacalności, o którym mowa w art. 11 p.u. Z kolei negatywnymi przesłankami upadłościowymi są przesłanki merytoryczne w postaci tzw. ubóstwa masy upadłości (art. 13 p.u.) oraz przesłanki formalne w postaci braku zdolności upadłościowej (art. 6 p.u.).

¹⁴¹ Ustawodawca nie powinien tworzyć regulacji nieefektywnych, na co zwraca się szczególną uwagę na gruncie ekonomicznej analizy prawa (*Law & Economics*). Ważne jest, by zarówno w procesie stanowienia prawa, jak i jego stosowania, kłaść nacisk na tworzenie (rekonstruowanie) z norm prawnych nowoczesnych i adekwatnych do bieżących potrzeb regulacji ułatwiających i zabezpieczających sprawiedliwy obrót prawny, szanujący wartości uznawane przez suwerena za ważne (P. Pogonowski, *Efektywne postępowanie cywilne. Uwagi wstępne na tle ekonomicznej analizy prawa*, cz. 1, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 4, s. 621).

- z perspektywy dłużnika, ponieważ obciąża go zbędnymi (podwójnymi) kosztami sądowymi oraz powoduje stan niepewności, który zazwyczaj jeszcze pogłębia niewypłacalność,
- z perspektywy wymiaru sprawiedliwości, ponieważ angażuje sąd w czynności, które za moment, tj. z chwilą otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, okażą się zbędne.

Nieefektywność takiego systemu jest potęgowana aktualnym brzmieniem art. 9a p.u. Zgodnie z treścią tego przepisu, nie można ogłosić upadłości w okresie od otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego do jego zakończenia lub prawomocnego umorzenia, a złożony w takim przypadku wniosek o ogłoszenie upadłości podlega odrzuceniu. Przepis ten potwierdza pierwszeństwo restrukturyzacji, nawet jeśli postępowanie restrukturyzacyjne zostało wszczęte w warunkach niewypłacalności, w tym po upływie 30 dni od powstania podstaw do ogłoszenia upadłości. Pomimo pierwszeństwa restrukturyzacji, które dodatkowo uwydatnia nakaz odrzucenia wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 9a zd. 2 p.u.), członek kadry zarządzającej nie jest jednak w stanie swoim zachowaniem doprowadzić do ziszczenia się przesłanki egzoneracyjnej, ponieważ ta nie wystąpi, jeśli postępowanie restrukturyzacyjne nie zostanie wszczęte w przeciągu 30 dni od pojawienia się stanu niewypłacalności.

(c)

Po trzecie, co do przytoczonego powyżej art. 9a p.u., należy zwrócić uwagę na kolejne potencjalne ryzyko, będące konsekwencją opisanej wcześniej niespójności systemowej. Ustawodawca na mocy nowelizacji obowiązującej od 1 grudnia 2021 r.¹⁴² przewidział skutek procesowy w postaci odrzucenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli wobec dłużnika toczy się postępowanie restrukturyzacyjne (art. 9a zd. 2 p.u.). Przepis ten w ujęciu temporalnym może obejmować dwie sytuacje: (1) gdy wniosek upadłościowy został złożony przed wniesieniem wniosku restrukturyzacyjnego, równocześnie z jego wniesieniem lub po takim wniesieniu, ale w każdym wypadku przed otwarciem postępowania restrukturyzacyjnego; (2) gdy wniosek upadłościowy został wniesiony już po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego. Pierwsza sytuacja wiąże się z następczą przyczyną niedopuszczalności rozpoznania wniosku upadłościowego, a druga – z pierwotną przyczyną niedopuszczalności drogi sądowej¹⁴³. W każdej z tych sytuacji ustawodawca *de lege lata* przewidział skutek w postaci odrzucenia wniosku, co wprost wynika z treści art. 9a p.u., a dodatkowo skutek ten jest

¹⁴² Artykuł 9a został zmieniony przez art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 r., poz. 1080).

¹⁴³ B. Sierakowski, N. Frosztęga, *Zbieg wniosku o ogłoszenie upadłości z wnioskiem restrukturyzacyjnym a bezskuteczność czynności prawnych dłużnika*, „Monitor Prawa Bankowego” 2017, nr 4, s. 86 i n.; podobnie B. Jaracz *Skutki nowelizacji treści art. 9a pr. up. w odniesieniu do odpowiedzialności członków organów spółek handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 7, s. 45.

potwierdzony brzmieniem art. 131a p.u.¹⁴⁴ Słusznie jednak zwrócono uwagę w doktrynie¹⁴⁵, że przyjęte rozwiązanie na gruncie procesowym jest wadliwe, ponieważ odrzucenie wniosku (pozwu) może być konsekwencją wyłącznie pierwotnej niedopuszczalności drogi sądowej (brak przesłanki procesowej), a nie następczej; w odniesieniu do tej drugiej właściwym rozstrzygnięciem jest umorzenie postępowania na podstawie art. 355 k.p.c.¹⁴⁶ Niezależnie jednak od zasygnalizowanych sporów doktrynalnych natury proceduralnej, dla oceny konsekwencji zastosowania art. 9a zd. 2 p.u. w kontekście odpowiedzialności osób zarządzających podmiotem w restrukturyzacji należy ustalić, czy wniosek upadłościowy odrzucony na podstawie tego przepisu wywołuje skutki prawne, jakie ustawa wiąże z wniesieniem takiego pisma do sądu. Nie budzi wątpliwości, że skutków prawnych (zarówno procesowych, jak i prawnomaterialnych) nie wywołuje wniosek (pozew) zwrócony ze względu na jego braki formalne lub fiskalne¹⁴⁷. Z kolei zagadnienie skutków wniosku (pozwu) odrzuconego nie zostało uregulowane w przepisach procedury cywilnej, a wśród procesualistów nie jest oceniane jednolicie. Zasadniczo przyjmuje się, że pozew (wniosek) odrzucony nie wywołuje żadnych skutków, w tym także materialnoprawnych¹⁴⁸; te ostatnie jednak – jak zauważają M. Jędrzejewska i K. Weitz¹⁴⁹ – mogą zaistnieć, jeżeli wynika to z treści norm prawa materialnego. Przykładem takiego wyjątku jest chociażby regulacja z art. 131a p.u., który to przepis wprost z odrzuconym wnioskiem upadłościowym (a więc z sytuacją zastosowania art. 9a zd. 2 p.u.) wiąże skutek materialnoprawny w postaci terminu dotyczącego czynności bezskutecznych wobec masy upadłości. Ponadto, w nauce procesu cywilnego wskazuje się, że skutki materialnoprawne (np. przerwanie biegu przedawnienia) zaistnieją, pomimo odrzucenia pozwu (wniosku), jeżeli do odrzucenia pozwu (wniosku) doszło wskutek wniosku pozwanego (innego uczestnika), jak również w sytuacji, gdy *w tego rodzaju sprawach* [np. w odniesieniu do roszczenia procesowego o ogłoszenie upadłości – B.S. oraz M.W.] *w zasadzie dopuszczalna była droga sądowa, choć w tej konkretnej sprawie okazała się niedopuszczalna*¹⁵⁰. Wydaje się, że właśnie z taką sytuacją mamy do czynienia na gruncie art. 9a p.u. w razie zbiegu wniosku

¹⁴⁴ Przepis ten brzmi: *Jeżeli upadłość ogłoszono w wyniku rozpoznania wniosku o ogłoszenie upadłości złożonego nie później niż w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia postępowania restrukturyzacyjnego albo uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania restrukturyzacyjnego, przez dzień złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, o którym mowa w art. 127-130, rozumie się dzień złożenia wniosku restrukturyzacyjnego. Jeżeli przed dniem złożenia wniosku restrukturyzacyjnego złożono wniosek o ogłoszenie upadłości, który został odrzucony zgodnie z art. 9a [podkr. B.S. oraz M.W.], to wówczas przez dzień złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, o którym mowa w art. 127-130, rozumie się dzień złożenia odrzuconego wniosku o ogłoszenie upadłości.*

¹⁴⁵ N. Frosztęga, *Postępowanie o zatwierdzenie układu 2.o. – zagadnienia wybrane*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2022, nr 27, s. 58–62.

¹⁴⁶ M. Jędrzejewska, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, LEX, komentarz do art. 199 k.p.c.

¹⁴⁷ Por. w orzecznictwie: np. wyrok SN z 18.04.2007 r., I UK 349/06, OSNP 2008 nr 9–10, poz. 149; w doktrynie: np. T. Szczurowski [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 299 k.s.h., Nb. 44.

¹⁴⁸ Tak np. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A: *Komentarz. Art. 1–424*¹², red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, komentarz do art. 199 k.p.c., Nb. 16, Legalis.

¹⁴⁹ M. Jędrzejewska, K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania...*, op. cit., komentarz do art. 199 k.p.c.

¹⁵⁰ Ibidem.

upadłościowego i restrukturyzacyjnego. W takiej konfiguracji procesowej droga sądowa niewątpliwie jest dopuszczalna w momencie złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, ale wskutek zdarzeń, jakie zaistniały w czasie rozpoznawania tej konkretnej sprawy, kontynuowanie postępowania okazuje się niedopuszczalne. Zdarzeniem tym (następczą przeszkodą procesową) jest pozytywne rozpoznawanie wniosku restrukturyzacyjnego. W związku z powyższym niezrozumiale wydaje się kategorię stwierdzenie B. Jaracza, że *do desygatów zastosowania powyższego przepisu [art. 9a p.u. – B.S. oraz M.W.] nie będzie należeć także sytuacja, gdzie „w zasadzie dopuszczalna była droga sądowa, ale w tej konkretnej sprawie okazała się niedopuszczalna”, ponieważ art. 9a pr. up. bezwzględnie przewiduje skutek odrzucenia wniosku w razie zaistnienia przesłanki opisanej w tym przepisie*¹⁵¹. Stanowisko B. Jaracza należy uznać za słuszne, ale wyłącznie częściowo – tj. w zakresie, w jakim odnosi się do sytuacji, gdy wniosek o ogłoszenie upadłości jest składany w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego (pierwotna przeszkoda procesowa). Ponadto, dla uzasadnienia tezy, że nie dochodzi do zniesienia skutków prawnomaterialnych odrzuconego wniosku o ogłoszenie upadłości, warto powołać się na dodatkowy argument podniesiony przez N. Frosztę. Autor ten zauważa, że ziszczenie się skutku materialnoprawnego w postaci skutecznego wykonania obowiązku złożenia wniosku upadłościowego (art. 21 p.u., art. 299 k.s.h., art. 300¹³² k.s.h., art. 116 o.p.) pozostaje w mocy; do takiej konkluzji prowadzą rezultaty zastosowania trzech podstawowych metod wykładni:

- uzasadnienie językowe (przepisy wskazują tylko na konieczność zgłoszenia wniosku upadłościowego w terminie, nie określając dalszych losów tego wniosku),
- uzasadnienie teleologiczne (celem jest dążenie do egzekwowania od reprezentantów spełniania obowiązku inicjowania postępowania upadłościowego w czasie właściwym, który to obowiązek wypełnia złożenie wniosku następnie odrzuconego na mocy art. 9a p.u., skoro to sąd – stosując zasadę pierwszeństwa – zdecydował o otwarciu restrukturyzacji),
- uzasadnienie systemowe (skoro umożliwia uniknięcie absurdalnej sytuacji, w której dla członka zarządu korzystniej byłoby złożyć tylko wniosek upadłościowy i nie składać wniosku restrukturyzacyjnego, nawet gdy widzi szansę uniknięcia upadłości poprzez zawarcie układu, a to z obawy przed tym, że otwarcie restrukturyzacji w bliżej nieokreślonym czasie spowoduje odrzucenie złożonego przezeń w terminie wniosku upadłościowego, z następstwem w postaci upadku jego skutków procesowych i materialnych, a tym samym uniemożliwi mu skuteczną ochronę przed odpowiedzialnością za długi spółki)¹⁵².

Zreferowane powyżej stanowisko zasługuje na aprobatę. Wydaje się jednak, że i bez takiej interpretacji, silnie uzasadnionej aksjologiczną spójnością systemu norm prawa

¹⁵¹ B. Jaracz, *Skutki nowelizacji...*, op. cit., s. 46.

¹⁵² N. Frosztęga, *Postępowanie...*, op. cit., s. 62.

insolwencyjnego, odrzucenie wniosku na podstawie art. 9a p.u. z powodu następczej przeszkody procesowej nie niweczy skutku prawnomaterialnego, skoro na moment złożenia wniosku taka czynność procesowa była dopuszczalna, a więc na chwilę jej dokonywania wywołała swoje skutki procesowe i materialnoprawne. Jeżeli więc sąd otworzył postępowanie restrukturyzacyjne po upływie 30. dnia od daty powstania niewypłacalności, ale odrzucony wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony w terminie, członek kadry zarządzającej swoim zachowaniem (tj. czynnością złożenia wniosku upadłościowego) spowodował ziszczenie się przesłanki egzoneracyjnej.

Podsumowując powyższe krytyczne uwagi na temat przepisów dotyczących czasu właściwego na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w kontekście jego kolizji z wnioskiem restrukturyzacyjnym, należy zastanowić się, co legło u podstaw przyjęcia tak niespójnych rozwiązań. Wydaje się, że obowiązujący od 1 stycznia 2016 r. system jest konsekwencją tego, że ustawodawca chciał uniknąć – i słusznie – niepożądanego zjawiska w postaci bezrefleksyjnego składania wniosków restrukturyzacyjnych, pomimo braku realnych szans na przeprowadzenie restrukturyzacji w znaczeniu ekonomicznym (faktyczne uratowanie przedsiębiorstwa oraz zawarcie wykonalnego układu z wierzycielami). Niewątpliwie w takich sytuacjach narzędziem właściwszym z perspektywy ochronnej funkcji norm prawa o niewypłacalności jest ogłoszenie upadłości. Skoro bowiem funkcja sanacyjna (naprawcza) nie ma szans na realizację, to należy dać pierwszeństwo funkcji windykacyjnej celem zabezpieczenia praw wierzycieli. Tylko w ten sposób na właściwym poziomie można zagwarantować bezpieczeństwo prawne wierzycielom i kontrahentom niewypłacalnego podmiotu. Czy jednak tego celu nie można było osiągnąć w inny sposób, gwarantujący koherentność systemową, przy uwzględnieniu wartości aksjologicznych leżących u podłoża nowelizacji z 15 maja 2015 r.? Wydaje się, że rozwiązaniem legislacyjnym pozwalającym lepiej osiągnąć ten cel byłoby:

- albo zezwolenie na składanie wniosków restrukturyzacyjnych tylko wobec podmiotów w stanie zagrożenia niewypłacalnością, z kolei podmioty niewypłacalne miałyby obowiązek składać wyłącznie wniosek upadłościowy,
- albo zwolnienie członków kadry zarządzającej z odpowiedzialności poprzez spełnienie obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w określonym terminie od wydania przez sąd postanowienia o oddaleniu terminowo¹⁵³ złożonego wniosku restrukturyzacyjnego.

Pierwsze rozwiązanie należy zdecydowanie odrzucić, ponieważ nadmiarowo ograniczałoby dostęp do restrukturyzacji, podważając system wartości, na którym opiera się nowelizacja z 15 maja 2015 r. Ponadto, takie ograniczenie współcześnie nie byłoby zgodne

¹⁵³ Dodajmy, że mamy tu na myśli wniosek restrukturyzacyjny złożony nie później niż w ciągu 30 dni od powstania stanu niewypłacalności.

z systemem wartości promowanym na poziomie prawa unijnego, w tym na gruncie dyrektywy o restrukturyzacji zapobiegawczej¹⁵⁴. Dyrektywa ta co do zasady konstytuuje zakaz wszczynania postępowania upadłościowego w okresie, gdy dłużnik negocjuje z wierzycielami warunki układu (art. 7 ust. 7 dyrektywy). Prawodawca unijny preferuje ratowanie przedsiębiorstw, co do których spełniony jest test rentowności¹⁵⁵, a bez wątpienia niewypłacalność nie jest równoznaczna z utratą rentowności lub brakiem perspektyw jej odzyskania. Z tych względów ograniczenie dostępności restrukturyzacji sądowej tylko do przedsiębiorców zagrożonych niewypłacalnością byłoby zbyt daleko idące.

Z kolei drugie z zaprezentowanych powyżej rozwiązań należy ocenić pozytywnie. W sposób właściwy wyważa ono interes dłużnika i wierzycieli z jednej strony, a z drugiej – chroni interes majątkowy i osobisty członka kadry zarządzającej. Proponowane rozwiązanie przede wszystkim eliminuje nieefektywne ekonomicznie zachowanie polegające na wdrażaniu ścieżki restrukturyzacyjnej w interesie dłużnika i wierzycieli, przy równoległym uruchomieniu ścieżki likwidacyjnej celem mitygowania ryzyk prawnych po stronie reprezentanta dłużnika. Ponadto, przy takim rozwiązaniu reżim odpowiedzialności deliktowej zostaje oderwany od zdarzeń, na które reprezentant dłużnika nie ma wpływu, tj. sposobu i czasu rozpoznania sprawy restrukturyzacyjnej przez sąd. Przesłanką egzoneracyjną jest więc zachowanie adresata normy prawnej (terminowe złożenie wniosku), a nie czynność sądu (otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego). Rozwiązanie takie ponadto przeciwdziała zachowaniom polegającym na braku lub zbyt późnej reakcji na kryzys niewypłacalności, a w konsekwencji zabezpiecza słuszne interesy wierzycieli. Modelowa norma prawna powinna zakładać, że w okresie 30 dni od daty powstania stanu niewypłacalności zarządzający ma obowiązek złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości albo zamiast wniosku upadłościowego może w tym czasie złożyć wniosek restrukturyzacyjny. Jeżeli jednak wniosek restrukturyzacyjny zostanie oddalony, zarządzający ma obowiązek złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości w terminie na wniesienie zażalenia na postanowienie o odmowie otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Sąd rozpoznaje wniosek o ogłoszenie upadłości niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o odmowie otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego.

¹⁵⁴ Dyrektywa z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywy o restrukturyzacji i upadłości).

¹⁵⁵ Por. w szczególności motywy 2-4 oraz 22 i 26 w preambule do dyrektywy oraz art. 4 ust. 3 dyrektywy.

3.2.3. Odpowiedzialność majątkowa a postępowanie o zatwierdzenie układu

Postępowanie o zatwierdzenie układu składa się z dwóch faz. Pierwsza ma charakter przedsądowy, a jej źródłem jest umowa pomiędzy dłużnikiem i nadzorcą układu. Kluczową czynnością tej fazy jest ustalenie dnia układowego, a więc wskazanie daty, z którą zostaje wyznaczony krąg wierzycieli objętych układem. Druga to już restrukturyzacja sądowa *sensu stricto*, przy czym kognicja sądu ograniczona jest do wiążącego ustalenia, czy układ został przyjęty przez wierzycieli, a jeśli tak – do jego zatwierdzenia, o ile nie zachodzą przesłanki negatywne wskazane w art. 165 p.r.

Ustalenie dnia układowego w ramach postępowania o zatwierdzenie układu (a więc zdarzenie w fazie przedsądowej) wywołuje skutki otwarcia sądowego postępowania restrukturyzacyjnego (art. 189 ust. 2 p.r.). Mogłoby się wydawać, że na płaszczyźnie procesowej i materialnoprawnej już samo ustalenie dnia układowego wywołuje skutki analogiczne do konsekwencji spowodowanych wydaniem postanowienia sądu o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego. Wobec tego, ustalenie dnia układowego powinno prowadzić m.in. do odrzucenia wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 9a p.u.)¹⁵⁶ czy zwolnienia zarządzających z odpowiedzialności za zobowiązania restrukturyzowanego podmiotu, o ile dzień układowy ustalono nie później niż w ciągu 30 dni od powstania stanu niewypłacalności (art. 21 p.u.). Pomimo tej ogólnej reguły, nie wszystkie skutki otwarcia postępowania nastają już z momentem ustalania dnia układowego. Ustawa przewiduje kilka wyjątków. Tak jest m.in. w przypadku przesłanek egzoneracyjnych odnoszących się do odpowiedzialności majątkowej reprezentanta dłużnika za nieterminowe złożenie wniosku upadłościowego lub spóźnione wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego. Jak wynika z treści wszystkich przytoczonych powyżej przepisów statuujących odpowiedzialność majątkową członka kadry zarządzającej (art. 21 p.u., art. 299 k.s.h., art. 300¹³² k.s.h., art. 116 o.p.), przesłanka egzoneracyjna jest spełniona, jeżeli w terminie do 30. dnia od powstania stanu niewypłacalności dojdzie do wydania przez sąd restrukturyzacyjny postanowienia o zatwierdzeniu układu. Samo więc zainicjowanie postępowania w fazie przedsądowej jest irrelevantne dla oceny przesłanek odpowiedzialności zarządzających. Ma to szczególne znaczenie w przypadku podmiotów niewypłacalnych. W większości bowiem przypadków w terminie 30 dni od daty powstania stanu niewypłacalności nie jest możliwe nawet przyjęcie układu, a co dopiero – jego zatwierdzenie przez sąd. Taki reżim odpowiedzialności może sugerować, że z postępowania o zatwierdzenie układu powinny korzystać podmioty znajdujące się

¹⁵⁶ Część doktryny stoi jednak na stanowisku, że już samo ustalenie dnia układowego z uwagi na normę z art. 189 ust. 2 p.r. jest przeszkodą do ogłoszenia upadłości, a wobec tego wniosek upadłościowy złożony po dacie ustalenia dnia układowego podlega odrzuceniu (tak A. Hrycaj [w:] A. Hrycaj, P. Filipiak (red.), *Prawo restrukturyzacyjne...*, op. cit., komentarz do art. 189 p.r.). Pogląd ten *de lege lata* jest wzmocniony zasadą pro-unijnej wykładni prawa krajowego, a to w związku z brzmieniem art. 7 ust. 7 dyrektywy o restrukturyzacji zapobiegawczej.

we wczesnej fazie kryzysu, czyli dopiero zagrożone niewypłacalnością. Nawet jednak podmiot tylko zagrożony niewypłacalnością może, już w trakcie postępowania, popaść w stan niewypłacalności, a wówczas zmaterializuje się obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, mimo że już od momentu dnia układowego prowadzone jest postępowanie restrukturyzacyjne (art. 189 ust. 2 p.r.). Dla uchylenia stanu niewypłacalności nie jest wystarczające samo przyjęcie układu, a nawet złożenie wniosku o jego zatwierdzenie. Wynika to z tego, że zobowiązania objęte układem staną się ponownie niewymagalne dopiero z chwilą prawomocnego zatwierdzenia układu, a więc dopiero wówczas odpadnie tzw. płynnościowa przesłanka upadłościowa (art. 11 ust. 1 p.u.). Ponadto, w trakcie postępowania o zatwierdzenie układu nie obowiązuje zakaz spełniania świadczeń z wierzytelności objętych układem na wzór rozwiązania z art. 252 ust. 1 p.r.¹⁵⁷, a więc dłużnik nie może twierdzić, że obowiązuje go zakaz wykonywania wymagalnych zobowiązań powstałych przed dniem układowym.

Mając na uwadze powyższe, wskazać należy, że wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego (postępowania o zatwierdzenie układu) nie wpływa na ocenę przesłanek odpowiedzialności majątkowej członka kadry zarządzającej. Nie ma znaczenia moment ustalenia dnia układowego, chwila obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego, a nawet data złożenia wniosku o zatwierdzenie układu. Dopiero zatwierdzenie układu (choćby nieprawomocne) zwalnia z odpowiedzialności, pod warunkiem jednak, że sąd wyda postanowienie o zatwierdzeniu układu w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności. Członek kadry zarządzającej nie ma więc wpływu na to, czy ostatecznie przesłanka ekskulpująca zostanie spełniona, ponieważ jej ziszczenie się uzależnione jest nie tylko od zachowania reprezentanta dłużnika, ale i od działania sądu.

Obowiązujące *de lege lata* rozwiązania należy ocenić zdecydowanie negatywnie, podobnie jak omówione wcześniej przepisy dotyczące skutków złożenia wniosku o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego, postępowania układowego lub postępowania sanacyjnego. W odniesieniu do postępowania o zatwierdzenie układu, krytyka jest jeszcze bardziej uzasadniona na gruncie aksjologicznym, ponieważ – pomimo udanej restrukturyzacji w jej fazie przedsądowej (przyjęcie układu) – norma prawna nakazuje złożenie wniosku upadłościowego, tylko po to, by chronić interes osobisty i majątkowy członka kadry zarządzającej. Obecna regulacja budzi wątpliwości także pod kątem jej zgodności z prawem unijnym. Jak już wskazano wcześniej, zgodnie z dyrektywą o restrukturyzacji zapobiegawczej, prawo krajowe powinno przewidywać normatywny zakaz wszczynania postępowania upadłościowego w okresie, gdy dłużnik negocjuje z wierzycielami warunki układu (art. 7 ust. 7 dyrektywy).

¹⁵⁷ Zakaz ten obowiązuje w sądowych postępowaniach restrukturyzacyjnych *sensu stricto* (w przyspieszonym postępowaniu układowym na podstawie art. 252 ust. 1 p.r., w postępowaniu układowym na podstawie art. 252 ust. 1 w zw. z art. 273 p.r. oraz w postępowaniu sanacyjnym na podstawie art. 252 ust. 1 w zw. z art. 297 p.r.).

Wymóg ten ewidentnie przez prawo polskie nie jest spełniony¹⁵⁸. Należy więc wysunąć postulat *de lege ferenda*, by:

- w okresie od daty obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego do chwili prawomocnego rozpoznania wniosku o zatwierdzenie układu następowały skutki w postaci zakazu ogłaszania upadłości dłużnika (nowelizacja art. 9a p.u.),
- członkowie kadry zarządzającej, na których spoczywa obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, nie ponosili odpowiedzialności, jeżeli obwieszczenie o ustaleniu dnia układowego nastąpi nie później niż w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności (nowelizacja art. 21 p.u., art. 299 k.s.h., art. 300¹³² k.s.h., art. 116 o.p.), przy czym w razie niezatwierdzenia układu przez sąd na członkach kadry zarządzającej nadal spoczywa obowiązek niezwłocznego złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości¹⁵⁹.

3.2.4. Odpowiedzialność osobista (zakaz prowadzenia działalności gospodarczej) a wszczęcie postępowań restrukturyzacyjnych

Złożenie wniosku restrukturyzacyjnego i otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności *de lege lata* nie zwalnia członka kadry zarządzającej z odpowiedzialności. Nawet w takim wypadku sąd może orzec sankcję z art. 373 p.u. Tym bardziej orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej jest możliwe, jeżeli do wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego doszło po upływie tego terminu. Konkluzja taka wynika z brzmienia art. 373 ust. 1a p.u. w zw. z art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u. Norma prawna dekodowana z tych przepisów stanowi, że pomimo niezłożenia przez członka kadry zarządzającej w ustawowym terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, sąd może oddalić wniosek o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, jeżeli został złożony wniosek o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego, postępowania układowego lub postępowania sanacyjnego, a rozmiar pokrzywdzenia wierzycieli jest nieznaczący.

Już więc na gruncie literalnym (brzmienie art. 373 ust. 1a p.u.) dostrzegalna jest odmienna konstrukcja przesłanek umożliwiających wyłączenie możliwości orzeczenia zakazu. O ile w przypadkach omawianych wyżej podstaw odpowiedzialności majątkowej zawsze sprowadzały się one do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego w terminie na zgłoszenie wniosku upadłościowego albo do zatwierdzenia w tym terminie układu przyjętego

¹⁵⁸ Zmianę tę przewidziano w kolejnych projektach ustawy implementującej dyrektywę o restrukturyzacji zapobiegawczej. Projekt ustawy na moment oddawania niniejszego opracowania nie trafił jeszcze do Sejmu. Z kolei wcześniejsze projekty ustaw implementujących nie zostały przez Sejm uchwalone.

¹⁵⁹ Na wzór rozwiązania odnoszącego się do uproszczonego postępowania restrukturyzacyjnego – zob. art. 25 ustawy z 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 2141).

w postępowaniu o zatwierdzenie układu, o tyle na gruncie art. 373 ust. 1a p.u. mowa jest już tylko o złożeniu wniosku restrukturyzacyjnego. Jak wskazał P. Zimmerman,

nie chodzi przy tym o zgłoszenie wniosku o otwarcie restrukturyzacji w dowolnym momencie, a o uczynienie tego w terminie na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Powinno to nastąpić zatem niejako zamiast zgłoszenia wniosku upadłościowego, jednak zawsze z zachowaniem terminu określonego w art. 21 ust. 1 PrUp. W innym wypadku, instytucja zakazu prowadzenia działalności gospodarczej nie miałaby żadnego sensu, bowiem nawet pomimo wieloletniego i oczywistego spóźnienia w złożeniu wniosku upadłościowego, wniosek ten nie byłby składany aż do skrajnego momentu, w którym aktywność przejmowałiby wierzyciele, kierując działania egzekucyjne w kierunku masy majątkowej dłużnika¹⁶⁰.

Taka interpretacja znajduje potwierdzenie w treści uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej, gdzie wskazano, że art. 373 ust. 1a p.u. ma stanowić dla uczestników obrotu gospodarczego przynajmniej zachętę do złożenia wniosków restrukturyzacyjnych, które w dalszej perspektywie, z uwagi na przepisy o uproszczonym wniosku o ogłoszenie upadłości, doprowadzą do powstania stanu oczekiwanego przez ustawodawcę¹⁶¹. Projektodawca mechanizm zabezpieczenia obrotu upatrywał więc w instytucji uproszczonego wniosku o ogłoszenie upadłości, której celem jest przejście ze stanu nieudanej restrukturyzacji do stanu upadłości. Wydaje się więc, że pożądanym zachowaniem dłużnika chcącego się restrukturyzować pomimo zaistnienia przesłanek upadłościowych jest złożenie wniosku restrukturyzacyjnego najpóźniej w terminie 30 dni od popadnięcia w niewypłacalność, a w razie niepowodzenia wszczętej restrukturyzacji (jej umorzenia lub odmowy zatwierdzenia układu) – złożenie uproszczonego wniosku upadłościowego¹⁶². Założenie to z perspektywy aksjologicznej jest słuszne, szkoda jednak, że ustawodawca nie sprostął zadaniu wyrażenia tego wprost w treści znowelizowanych przepisów. Rekonstrukcja normy prawnej o tak dotkliwej sankcji nie powinna odbywać się całkowicie w oderwaniu od treści przepisu będącego jej zrębem, a właśnie z taką sytuacją interpretacyjną mamy do czynienia przy obecnym brzmieniu art. 373 ust. 1a p.u.

Należy jednak zastrzec, że samo złożenie wniosku restrukturyzacyjnego nie jest jednak wystarczającą przesłanką sądowego wyłączenia odpowiedzialności. Ustawa wymaga także, aby stopień pokrzywdzenia wierzycieli był nieznaczny. Oznacza to, że biernie legitymowany w postępowaniu zakazowym powinien udowodnić, że spóźnione złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości było usprawiedliwione szansą na restrukturyzację i mimo że nie została ona efektywnie wykorzystana, to cena, jaką ostatecznie zapłacili wierzyciele, nie jest szkodą

¹⁶⁰ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 373 p.u.

¹⁶¹ Zob. uzasadnienie projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, druk Sejmu VII kadencji nr 2824, www.sejm.gov.pl.

¹⁶² Instytucja uproszczonego wniosku o ogłoszenie upadłości uregulowana jest w art. 18 ust. 3, art. 27 ust. 2 p.r., art. 328 i art. 334-337 p.r., a w odniesieniu do postępowania o zatwierdzenie układu – także w art. 226h p.r.

w znacznych rozmiarach¹⁶³. Pojęciem „pokrzywdzenie wierzycieli” ustawodawca posługuje się w różnych aktach normatywnych, np. w kodeksie cywilnym (art. 527 k.c.) czy w prawie restrukturyzacyjnym (art. 8 p.r.). W każdej z przywołanych ustaw wyrażenie to może mieć inne znaczenie. Tak też jest na gruncie art. 373 ust. 1a p.u. Przepis ten powinien być wykładany przy uwzględnieniu celu postępowania upadłościowego, jakim jest maksymalny poziom zaspokojenia wierzycieli (art. 2 ust. 1 p.u.). Pokrzywdzenie wierzycieli spóźnionym wnioskiem o ogłoszenie upadłości należy zatem badać przez pryzmat hipotetycznego zaspokojenia roszczeń w toku postępowania upadłościowego zainicjowanego wnioskiem złożonym w czasie właściwym¹⁶⁴.

Kolejna wątpliwość interpretacyjna dotyczy postępowania o zatwierdzenie układu. Zainicjowanie tej formy restrukturyzacji zostało przez ustawodawcę pominięte pośród przesłanek egzoneryjnych wskazanych w art. 373 ust. 1a p.u. Pominięcie to jest niezrozumiałe, ponieważ w ujęciu prawnym nie ma gorszej lub lepszej restrukturyzacji, gdyż każda jej forma kończy się układem, którego skutki są takie same (art. 166 p.r.); tożsame są również przesłanki oceny wykonalności układu i jego zgodności z prawem (art. 165 p.r.)¹⁶⁵. *De lege lata* reprezentant dłużnika, który złożył wyłącznie wniosek o zatwierdzenie układu, nie narazi się na orzeczenie sankcji z art. 373 p.u. tylko wtedy, gdy przyjęty układ prawomocnie zatwierdzono w warunkach zagrożenia niewypłacalnością lub najpóźniej 30. dnia od powstania stanu niewypłacalności. Tylko w takiej sytuacji dojdzie bowiem do uchylenia stanu niewypłacalności, względnie zagrożenia niewypłacalnością, a zatem nie powstanie bądź odpadnie obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości.

Poza tym, jeśli doszło do zawarcia i zatwierdzenia układu, to uchyleniu ulega stan niewypłacalności (o ile dłużnik był niewypłacalny w dniu składania wniosku restrukturyzacyjnego – jeśli nie był, to nie miał obowiązku wnioskowania o ogłoszenie upadłości). W takim wypadku nie może być więc mowy o spóźnionym wniosku o ogłoszenie upadłości ani nie zachodzi przesłanka istotnego pokrzywdzenia wierzycieli, gdyż układ prawomocnie zatwierdzony korzysta z domniemania legalności (został zbadany pod kątem zgodności z prawem, jak też w kontekście ewentualnego rażącego pokrzywdzenia wierzycieli)¹⁶⁶.

¹⁶³ B. Sierakowski, *Instytucja zakazu...*, op. cit., s. 82–83.

¹⁶⁴ Ibidem.

¹⁶⁵ Por. jednak odmienny pogląd P. Zimmermana, który wywodzi, że był to celowy zabieg legislacyjny, ponieważ postępowanie o zatwierdzenie układu ma charakter pozasadowy i jest procedurą samodzielnego zbierania głosów, a kognicja sądu zostaje znacznie ograniczona (P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., komentarz do art. 373 p.u.). Poglądu tego nie można zaakceptować przez wzgląd na zasadę spójności systemu, a przecież ustawodawca z rozpoznaniem przez sąd wniosku o zatwierdzenie układu w czasie właściwym wiąże szereg przesłanek egzoneryjnych dotyczących odpowiedzialności członków kadry menadżerskiej (zob. omówiona w niniejszej pracy odpowiedzialność majątkowa).

¹⁶⁶ B. Sierakowski, *Instytucja zakazu...*, op. cit., s. 83.

Reasumując, zasady odpowiedzialności na gruncie art. 373 p.u., podobnie jak odpowiedzialności majątkowej i karnej, zostały skonstruowane przez ustawodawcę wadliwie. *De lege lata*, jeżeli dłużnik jest niewypłacalny, zakaz z art. 373 p.u. nie zostanie orzeczony tylko pod warunkiem, że reprezentant dłużnika w czasie właściwym złożył wniosek upadłościowy. Z kolei złożenie wniosku restrukturyzacyjnego (zamiast upadłościowego), innego niż wniosek o zatwierdzenie układu, stanowi fakultatywną przesłankę oddalenia wniosku zakazowego, jednak pod dodatkowym warunkiem w postaci nieznacznego rozmiaru pokrzywdzenia wierzycieli (art. 373 ust. 1a p.u.).

3.2.5. Odpowiedzialność karna a wszczęcie postępowań restrukturyzacyjnych

Podstawową normą prawnokarną penalizującą czyn w postaci zaniechania właściwej reakcji na niewypłacalność jest art. 586 k.s.h. Zgodnie z tym przepisem, odpowiedzialności karnej podlega członek zarządu spółki albo likwidator, *który nie zgłasza wniosku o upadłość spółki handlowej pomimo powstania warunków uzasadniających według przepisów upadłość spółki*. Przepis ten w ogóle nie odnosi się do złożenia wniosku restrukturyzacyjnego lub doprowadzenia do wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego. Wobec tego literalnie należałoby przyjąć, że czynem bezprawnym będzie zachowanie polegające na niezłożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości w okresie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności, nawet jeśli w tym czasie zostanie złożony wniosek restrukturyzacyjny, a nawet dojdzie do wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego bądź zatwierdzenia układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu. By uniknąć odpowiedzialności karnej, członek kadry zarządzającej powinien więc obok wniosku restrukturyzacyjnego złożyć także wniosek o ogłoszenie upadłości¹⁶⁷. W doktrynie jednak – jak się wydaje: słusznie – wskazano, że z treści przepisu art. 21 p.u. należy wywieść, że nie jest bezprawne (karalne) niezłożenie wniosku o upadłość w sytuacji, gdy w odpowiednim terminie otwarto postępowanie restrukturyzacyjne albo zatwierdzono układ w postępowaniu o zatwierdzenie układu¹⁶⁸.

W naszej ocenie zaniechanie złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli w terminie na jego złożenie doszło do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, nie jest czynem bezprawnym. Wynika to nie tylko z brzmienia art. 21 p.u., na który powołuje się R. Zawłocki¹⁶⁹, lecz także z art. 586 k.s.h. w związku z art. 9a p.u. Otóż, w art. 586 k.s.h. zastrzeżono, że zaniechanie złożenia wniosku upadłościowego musi mieć miejsce w konkretnych okolicznościach, tj. gdy powstały wskazane w przepisach prawa warunki uzasadniające upadłość

¹⁶⁷ Tak: A. Gąsior, *Wejście w życie...*, op. cit., s. 113; M. Maśnicka, *Postępowanie restrukturyzacyjne a odpowiedzialność karna członków zarządu spółek i likwidatorów za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie*, „Palestra” 2018, nr 1–2, s. 114–120.

¹⁶⁸ R. Zawłocki [w:] J. Bieniak, *Kodeks spółek...*, op. cit., komentarz do art. 586 k.s.h., LEX.

¹⁶⁹ Ibidem.

spółki. Innymi słowy, jeżeli istnieje norma prawna, która stwarza warunki uniemożliwiające ogłoszenie upadłości (np. brak zdolności upadłościowej lub przeszkoda procesowa uniemożliwiająca ogłoszenie upadłości), to o odpowiedzialności karnej w ogóle nie może być mowy. Za taką normę prawną należy uznać art. 9a p.u., z którego wynika, że ogłoszenie upadłości jest niedopuszczalne, jeżeli wobec dłużnika otwarto postępowanie restrukturyzacyjne. Powstaje jednak wątpliwość, czy bezprawne (karalne) jest zaniechanie złożenia wniosku upadłościowego, jeżeli postępowanie restrukturyzacyjne w stosunku do spółki zostało otwarte po upływie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności. Zdaniem R. Adamusa¹⁷⁰ nie należy karać menedżera za brak wniosku o upadłość, jeżeli członek zarządu podjął czynności celem złożenia wniosku restrukturyzacyjnego, a restrukturyzacja jest korzystniejsza dla wierzycieli niż upadłość spółki. Zarazem Autor słusznie zastrzega, że *obecna regulacja jest wysoce nieprzejrzysta i w praktyce daje pole do bardzo różnych możliwych interpretacji, a wobec tego zagadnienie to powinno zostać w sposób dokładny uregulowane w przepisach prawa karnego*¹⁷¹.

Reasumując, przyjęć należy, że odpowiedzialność karna nie powstaje, jeżeli w terminie na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości doszło do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego lub zatwierdzenia układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu. Pogląd o konieczności równoległego złożenia wniosku upadłościowego należy odrzucić. Opiera on się wyłącznie na literalnym brzmieniu art. 586 k.s.h., nie uwzględniając funkcji tego przepisu, w tym warunków, w których – począwszy od 1 stycznia 2016 r. – dochodzi do ochrony wierzycieli i obrotu gospodarczego w kontekście funkcjonowania podmiotów niewypłacalnych. Ustawodawca zezwala takim podmiotom funkcjonować w obrocie, a sądowi zakazuje ich eliminacji z obrotu w drodze ogłoszenia upadłości, pod jednym wszak warunkiem – że zarządzający doprowadzili do formalnego wszczęcia restrukturyzacji w czasie właściwym na złożenie wniosku upadłościowego. *De lege lata* odpowiedzialność karna nie jest wyłączona, jeżeli menadżer pomimo upływu 30 dni od powstania stanu niewypłacalności nie składa wniosku upadłościowego, oczekując na rozpoznanie przez sąd petycji restrukturyzacyjnej.

---

¹⁷⁰ R. Adamus, *Wątpliwości...*, op. cit.

¹⁷¹ Ibidem.

4. Podsumowanie

4.1. Wnioski *de lege lata*

Przedmiotem dokonanej analizy są akty staranności, jakie powinny być przedsięwzięte przez osoby zarządzające podmiotem, który stał się niewypłacalny lub zagrożony niewypłacalnością. Chodzi o dwa zachowania uregulowane w prawie insolwencyjnym – złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości lub złożenie wniosku restrukturyzacyjnego, względnie podjęcie innych czynności, których efektem jest wszczęcie sądowego postępowania restrukturyzacyjnego *sensu largo*. Poza tymi aktami staranności, przesłanki odpowiedzialności majątkowej lub osobistej mogą nie zmaterializować się także wskutek innych zdarzeń lub zachowań (np. brak szkody, brak winy); zdarzenia te są jednak poza głównym nurtem naszych badań.

Przeprowadzone badania pozwoliły na skonstruowanie następujących wniosków *de lege lata*, które zostaną uszeregowane według rodzaju odpowiedzialności:

1. w zakresie odpowiedzialności majątkowej (art. 21 ust. 3, art. 299 k.s.h., art. 300¹³² k.s.h., art. 116 o.p.) reprezentant dłużnika nie poniesie odpowiedzialności, jeżeli dokona następujących aktów należytej staranności:
  - w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności złoży skutecznie wniosek upadłościowy,
  - złoży skutecznie wniosek restrukturyzacyjny, a następnie w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności sąd otworzy przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe lub postępowanie sanacyjne,
  - złoży skutecznie wniosek o zatwierdzenie układu przyjętego w postępowaniu o zatwierdzenie układu, a następnie w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności sąd zatwierdzi (choćby nieprawomocnie) taki układ;
2. w zakresie odpowiedzialności osobistej (art. 373 p.u.) reprezentant dłużnika nie poniesie odpowiedzialności, jeżeli dokona następującego aktu należytej staranności:
  - w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności złoży skutecznie wniosek upadłościowy (złożenie wniosku o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego, postępowania układowego lub postępowania sanacyjnego nie zwalania *ex lege* z tego rodzaju odpowiedzialności, lecz powoduje – przy spełnieniu dodatkowej

- przesłanki nieznacznej szkody po stronie wierzycieli – możliwość niezastosowania sankcji z art. 373 p.u. przez sąd – sądowe zwolnienie z odpowiedzialności);
3. w zakresie odpowiedzialności karnej (art. 586 k.s.h.) reprezentant dłużnika nie poniesie odpowiedzialności, jeżeli dokona następującego aktu należytej staranności:
    - w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności złoży wniosek upadłościowy (złożenie wniosku o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego, postępowania układowego lub postępowania sanacyjnego albo wniosku o zatwierdzenie układu nie zwalnia *ex lege* z tego rodzaju odpowiedzialności, chyba że przed upływem ww. terminu 30 dni sąd otworzy postępowanie restrukturyzacyjne lub zatwierdzi układ w postępowaniu o zatwierdzenie układu, a wobec tego nie zostanie spełniona przesłanka „powstania warunków uzasadniających według przepisów upadłość spółki”, wskazana w art. 586 k.s.h.).

4.2. Wnioski *de lege ferenda*

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie jednoznacznej konkluzji, że regulacja, której przedmiotem jest odpowiedzialność majątkowa (art. 21 ust. 3 p.u., art. 116 o.p., art. 299 k.s.h., art. 300¹³² k.s.h.) i osobista (art. 373 p.u., art. 586 k.s.h.) z tytułu zachowania polegającego na niezłożeniu bądź nieterminowym złożeniu wniosku upadłościowego lub restrukturyzacyjnego, jest rażąco wadliwa. Ustawodawca w stanie prawnym obowiązującym od 1 stycznia 2016 r. zmienił hierarchię funkcji prawa o niewypłacalności, na czoło wysuwając funkcję sanacyjną (naprawczą), czego procesowym refleksem jest pierwszeństwo restrukturyzacji przed upadłością. Zasada ta odnosi się zarówno do podmiotów zagrożonych niewypłacalnością, jak i niewypłacalnych, a więc spełniających przesłanki pozytywne ogłoszenia upadłości. Pomimo tej oczywistej zmiany systemu wartości, ustawodawca nie uregulował w sposób spójny systemowo i aksjologicznie reguł odpowiedzialności majątkowej i osobistej członków kadry zarządzającej w kontekście przesłanek zwalniających z tej odpowiedzialności w razie doprowadzenia do wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego. Ponadto nie znajduje także uzasadnienia systemowego i teleologicznego, co jednak miało miejsce już przed 1 stycznia 2016 r., inne traktowanie przesłanek ekskulpacyjnych na gruncie art. 116 o.p., inne w odniesieniu do art. 299 k.s.h. (i analogicznej regulacji z art. 300¹³² k.s.h.), a jeszcze inne na gruncie art. 21 ust. 3 p.u. Skoro w każdym z tych przepisów przedmiotem ochrony jest to samo dobro – zagrożone prawa majątkowe wierzyciela – powinna istnieć w systemie jedna norma prawna regulująca odpowiedzialność majątkową w razie bezskuteczności egzekucji z majątku niewypłacalnego dłużnika¹⁷², przy czym należności

¹⁷² Na konieczność stworzenia takiej uniwersalnej normy uwagę zwrócił także R. Adamus. Autor ten w swoim wywodzie idzie dalej i wskazuje także na konieczność ograniczenia odpowiedzialności do wysokości

publicznoprawne powinny być dochodzone w ramach postępowania administracyjnego (podatkowego), a cywilnoprawne na podstawie przepisów k.p.c. Z tych względów postulować należy uchylene art. 299 k.s.h. i art. 300¹³² k.s.h. oraz stworzenie uniwersalnej regulacji prawnomaterialnej na poziomie art. 21 p.u., do której będzie odwoływał się przepis art. 116 o.p.

Modelowa norma prawna powinna opierać się na następujących założeniach:

1. W terminie 30 dni od daty powstania stanu niewypłacalności zarządzający ma obowiązek złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości.
2. Zamiast wniosku o ogłoszenie upadłości zarządzający, w terminie 30 dni od daty powstania stanu niewypłacalności, może złożyć wniosek o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego.
3. Jeżeli wniosek o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego zostanie oddalony (odrzucony lub postępowanie zostanie umorzone), zarządzający ma obowiązek złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości w terminie na wniesienie zażalenia na postanowienie o odmowie otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego.
4. Sąd rozpoznaje wniosek o ogłoszenie upadłości, wniesiony w sytuacji wskazanej w pkt. 3, niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o negatywnym rozpoznaniu wniosku o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego.
5. Powyższe zasady (pkt. 3-4) odnoszą się także do obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w sytuacji nieudanej restrukturyzacji, czyli postępowań restrukturyzacyjnych, które kończą się umorzeniem (za wyjątkiem sytuacji, gdy umorzenie postępowania następuje na wniosek dłużnika za zgodą rady wierzycieli).
6. W sytuacji wskazanej w pkt. 5 reprezentant dłużnika ma obowiązek złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości¹⁷³ w terminie na wniesienie zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania restrukturyzacyjnego.

Należy również w sposób spójny aksjologicznie uregulować zasady odpowiedzialności majątkowej w kontekście najpopularniejszej obecnie formy restrukturyzacji, czyli postępowania o zatwierdzenie układu, w ramach którego dochodzi do obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego. W związku z tym nowelizacja art. 9a i art. 21 p.u. powinna opierać się o następujące zasady:

---

szkody stanowiącej różnicę pomiędzy tym, co wierzyciel faktycznie otrzymał, a tym, co najprawdopodobniej by otrzymał, gdyby wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony w ustawowym terminie (R. Adamus, *Postulat zmiany zasad odpowiedzialności pieniężnej reprezentantów dłużnika z tytułu niezłożenia wniosku o upadłość*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2024, nr 3, s. 9). Z poglądem tym należy się zgodzić, aczkolwiek materia ta wykracza poza ramy niniejszego opracowania, którego przedmiotem nie jest zagadnienie wysokości szkody, lecz zachowań reprezentantów dłużnika materializujących odpowiedzialność lub ją ekskulpujących.

¹⁷³ Należy również dopuścić możliwość złożenia w tym terminie, zamiast wniosku upadłościowego, uproszczonego wniosku sanacyjnego, a więc obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości aktualizowałyby się dopiero z chwilą negatywnego rozpoznania wniosku sanacyjnego, względnie z momentem umorzenia postępowania sanacyjnego.

7. W okresie od obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego do prawomocnego rozpoznania wniosku o zatwierdzenie układu ogłoszenie upadłości jest niedopuszczalne, chyba że wcześniej doszło do uchylecia lub ustania skutków obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego.
8. Członkowie kadry zarządzającej, na których spoczywa obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, nie ponoszą odpowiedzialności wskazanej w art. 21 ust. 3 p.u., jeżeli obwieszczenie o ustaleniu dnia układowego nastąpiło nie później niż w terminie 30 dni od powstania stanu niewypłacalności.
9. W razie niezatwierdzenia układu lub umorzenia postępowania o zatwierdzenie układu albo odrzucenia wniosku o zatwierdzenie układu, na członkach kadry zarządzającej spoczywa obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości¹⁷⁴ w terminie na wniesienie zażalenia na postanowienie o odmowie zatwierdzenia układu.
10. Sąd rozpoznaje wniosek o ogłoszenie upadłości, wniesiony w sytuacji wskazanej w pkt. 9, niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o odmowie zatwierdzenia układu, postanowienia o umorzeniu postępowania albo postanowienia o odrzuceniu wniosku.

Warunki dodatkowe efektywnego wdrożenia modelowej normy prawnej to:

11. Nowelizacja art. 116 o.p. polegająca na dostosowaniu treści tego przepisu do rozwiązań przyjętych w art. 21 p.u.
12. Nowelizacja art. 299 k.s.h. i art. 300¹³² k.s.h. polegająca na ich uchyleniu w całości.

Postulować należy również zmianę art. 373 p.u. (zakaz prowadzenia działalności gospodarczej) i art. 586 k.s.h. (odpowiedzialność karna) w następującym kierunku:

13. Przepisy te powinny być skorelowane z zakresem obowiązków i uprawnień kadry zarządzającej w razie równoczesnego wystąpienia podstaw do ogłoszenia upadłości i podstaw do wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego.
14. Bezprawne zachowanie powodujące odpowiedzialność z art. 373 p.u. lub odpowiedzialność karną z art. 586 k.s.h. ma miejsce, gdy pomimo upływu terminu 30 dni od daty powstania stanu niewypłacalności nie zostanie złożony wniosek o ogłoszenie upadłości lub wniosek restrukturyzacyjny albo w tym czasie nie dojdzie do obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego w ramach postępowania o zatwierdzenie układu.
15. Zachowaniem sankcjonowanym na gruncie art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u. i art. 586 k.s.h. powinno więc być zaniechanie w postaci naruszenia obowiązku zdefiniowanego w nowym art. 21 p.u. (zob. pkt. 1-10).

¹⁷⁴ (lub uproszczonego wniosku sanacyjnego – zob. uwagi w przypisie wcześniejszym).

Bibliografia

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywy o restrukturyzacji i upadłości), Dz.U. UE. L172/18.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Kodeks Handlowy z dnia 27 czerwca 1934 r. (Dz.U. Nr 57, poz. 502).
- Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 1934 r., nr 28, poz. 834).
- Ustawa z dnia 6 czerwca (Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 31 lipca 1997 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 117, poz. 751).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2023 r. poz. 2383).
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887).
- Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2015 r. poz. 978).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (t.j.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1909).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. Nr 60, poz. 535 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze w brzmieniu sprzed 01.01.2016 r. (Dz.U. Nr 60, poz. 535).
- Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 2141).

Orzecznictwo

- postanowienie SA w Poznaniu z 16.06.1992 r., I ACz 183/92
- postanowienie SN z 19.06.1996 r., III CZP 66/96
- postanowienie SN z 25.03.2010 r., IV KK 315/09

postanowienie SN z 30.11.2011 r., III CSK 44/11
postanowienie SN z 8.01.2013 r., III KK 117/12
postanowienie SN z 15.03.2013 r., V CSK 177/12
postanowienie SO w Gdańsku z 14.12.2023 r., GD/Gz-KRZ/74/2023 (niepubl.)
uchwała SN z 19.01.1993 r., III CZP 162/92
uchwała SN z 27.05.1993 r., III CZP 61/93
uchwała SN z 7.12.2006 r., III CZP 118/06
uchwała (7) SN z 7.11.2008 r., III CZP 72/08
wyrok NSA z 10.01.2017 r., II FSK 3737/14
wyrok NSA z 28.04.2017 r., I FSK 1624/15
wyrok NSA z 6.06.2017 r., I FSK 1951/15
wyrok NSA z 12.04.2018 r., II FSK 2429/17
wyrok NSA z 23.10.2018 r., II FSK 3005/16
wyrok NSA z 5.12.2018 r., II FSK 1686/18
wyrok NSA z 12.02.2019 r., II FSK 3336/18
wyrok NSA z 6.03.2020 r., II FSK 2144/19
wyrok NSA z 21.07.2020 r., II FSK 1099/20
wyrok NSA z 18.09.2020 r., II FSK 729/20
wyrok NSA z 3.03.2022 r., III FSK 335/21
wyrok NSA z 5.04.2022 r., III FSK 4880/21
wyrok NSA z 15.09.2022 r. III FSK 483/22
wyrok NSA z 10.05.2023 r. III FSK 2084/21
wyrok NSA z 23.02.2024 r. III FSK 4424/21
wyrok NSA z 7.08.2024 r., III FSK 302/23
wyrok SA w Białymstoku z 7.02.2013 r., II AKa 253/12
wyrok SA w Białymstoku z 14.12.2017 r., III AUa 474/17
wyrok SA w Gdańsku z 6.12.2011 r., II AKa 329/11
wyrok SA w Katowicach z 26.11.2009 r., II AKa 255/09
wyrok SA w Krakowie z 31.01.2013 r., I ACa 1367/12
wyrok SA w Łodzi z 5.10.1994 r., I ACr 470/94
wyrok SA w Łodzi z 16.09.2015 r., I ACa 347/15
wyrok SA w Szczecinie z 9.07.2015 r., III AUa 877/14
wyrok SA w Szczecinie z 7.11.2016 r., II AKa 94/16
wyrok SA w Warszawie z 13.02.2015 r., I ACa 1213/14
wyrok SA w Warszawie z 1.07.2016 r., II AKa 97/16
wyrok SA w Warszawie z 8.12.2016 r., II AKa 292/16
wyrok SA we Wrocławiu z 16.06.2016 r., II AKa 141/16
wyrok SN z 9.06.1937 r., I C 1927/36
wyrok SN z 7.05.1997 r., II CKN 117/97
wyrok SN z 6.06.1997 r., III CKN 65/97
wyrok SN z 8.04.1999 r., II CKN 261/98
wyrok SN z 5.11.1999 r., III CKN 425/98
wyrok SN z 18.04.2007 r., I UK 349/06, OSNP 2008 nr 9-10, poz. 149
wyrok SN z 18.04.2007 r., V CSK 55/07
wyrok SN z 6.07.2007 r., III CSK 2/07
wyrok SN z 23.07.2015 r., I CSK 580/14
wyrok SN z 23.11.2016 r., III KK 225/16
wyrok SN z 15.03.2018 r., III CSK 398/16
wyrok SN z 11.10.2000 r., III CKN 252/00
wyrok SN z 2.02.2001 r., IV CKN 258/00
wyrok SN z 5.04.2002 r., II CKN 958/99
wyrok SN z 21.05.2004 r., III CK 55/03
wyrok SN z 27.10.2004 r., IV CK 148/04
wyrok SN z 13.12.2007 r., I CSK 313/07

wyrok SN z 11.03.2008 r., II CSK 545/07
 wyrok SN z 24.09.2008 r., II CSK 142/08
 wyrok SN z 23.02.2022 r., II CSKP 199/22
 wyrok SN z 13.12.2022 r., I NSNc 433/21
 wyrok SO w Poznaniu z 30.03.2016 r., IV Ka 168/16
 wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01
 wyrok WSA w Gdańsku z 24.04.2018 r., I SA/Gd 99/18
 wyrok WSA w Gdańsku z 26.09.2018 r., I SA/Gd 492/18
 wyrok WSA w Lublinie z 16.06.2021 r., I SA/Lu 50/21
 wyrok WSA w Olsztynie z 24.03.2005 r., I SA/Ol 345/04
 wyrok WSA w Warszawie z 18.05.2018 r., III SA/Wa 2394/17
 wyrok WSA w Warszawie z 24.05.2018 r., III SA/Wa 2148/17
 wyrok WSA w Warszawie z 11.09.2019 r., III SA/Wa 333/19
 wyrok WSA we Wrocławiu z 13.11.2018 r., I SA/Wr 500/18
 wyrok WSA we Wrocławiu z 25.07.2019 r., I SA/Wr 74/19
 wyrok WSA we Wrocławiu z 27.02.2020 r., I SA/Wr 369/19

Publikacje zwarte

Adamus R., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis.
 Adamus R., Malinowski P., (red.), *Prosta spółka akcyjna. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX.
 Allerhand M., *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowem. Komentarz*, Warszawa 1937.
 Bieniak J. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis.
 Dumkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX.
 Dumkiewicz M., Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, 2024, LEX.
 Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, LEX.
 Etel L. (red.), *Ordynacja podatkowa*, t. 1: *Zobowiązania podatkowe. Art. 1-119zzk. Komentarz aktualizowany*, 2024, LEX.
 Góra-Błaszczkowska A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A: *Komentarz. Art. 1–424¹²*, Warszawa 2020
 Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020, Legalis.
 Hrycaj A., Filipiak P., Sierakowski B., (red.), *Postępowanie restrukturyzacyjne w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2020.
 Hrycaj A., Filipiak P. (red.), *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2023, LEX
 Hrycaj A., Jakubecki A., Witosz A. (red.), *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Warszawa 2020.
 Jakubecki A., Zedler F., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, LEX.
 Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023, LEX.
 Jara Z. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis.
 Kidyba A., *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2007.
 Kidyba A. (red.), *Kodeks spółek handlowych*, t. 4: *Komentarz do art. 491–633*, Warszawa 2018.
 Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 301–633 Kodeksu spółek handlowych*, 2024, LEX.
 Litwińska-Werner M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2007.
 Mariański A., Karolak A., *Odpowiedzialność członków zarządu spółki*, Warszawa 2006.
 Nowacki A., *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, t. 2: *Komentarz. Art. 227–300 KSH*, Warszawa 2021, Legalis.

- Osajda K., *Niewypłacalność spółki z o.o. Odpowiedzialność członków zarządu wobec jej wierzycieli*, Warszawa 2014.
- Pinior P., Strzępka J.A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis.
- Rodzynkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Rodzynkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2018, LEX.
- Siemiątkowski T., Potrzeszcz R. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2011, LEX.
- Siemiątkowski T., *Odpowiedzialność cywilnoprawna w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2007.
- Sierakowski B., Waberski M., *Upadłość prostej spółki akcyjnej – potencjalne problemy i możliwe rozwiązania*, 2021, LEX.
- Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J. (red.), *Kodeks spółek handlowych, t. 2: Komentarz do artykułów 151-300*, Warszawa 2005.
- Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J. (red.), *Kodeks spółek handlowych, t. 5: Pozakodeksowe prawo handlowe. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Strzępka J.A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2009, Legalis.
- Strzępka J.A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2015, Legalis.
- Szczęsny R., *Zarząd w spółkach kapitałowych*, Kraków 2004, LEX.
- Szumański A. (red.), *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2019.
- Wiśniewska M., *Cywilnoprawna odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych*, Kraków 1998.
- Wiśniewski A.W., *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny, t. 2: Uzupełnienia do tomu 1. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 1991.
- Witosz A.J. (red.), *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX.
- Wróbel W., Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, t. 1: Komentarz do art. 1-52*, Warszawa 2016, LEX.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis.

Artykuły naukowe

- Adamus R., *Postulat zmiany zasad odpowiedzialności pieniężnej reprezentantów dłużnika z tytułu niezłożenia wniosku o upadłość*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2024, nr 3.
- Adamus R., *Wątpliwości co do konstrukcji przestępstwa niezłożenia wniosku o upadłość*, „Prokuratura i Prawo” 2024, nr 7-8, Legalis.
- Bąba M., *Swoistość odpowiedzialności z art. 299 k.s.h.*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 9.
- Bokina W., Graboś R., *Istnienie tylko jednej wierzytelności a odpowiedzialność na podstawie art. 116 § 1 pkt 1 Ordynacji podatkowej za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości członka zarządu sp. z o.o. lub s.a.*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2020, nr 20.
- Brzeziński B., Kalinowski M., *Glosa do uchwały SN z dnia 19 stycznia 1993 r., III CZP 162/92*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1994, nr 5.
- Chrapoński D., *Materialnoprawne i procesowe aspekty odpowiedzialności na podstawie art. 21 ust. 3 Prawa upadłościowego*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 10.
- Dąbek-Krajewska K., *Przepis art. 298 k.h. jako podstawa odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o.*, „Rejent” 1999, nr 9.
- Dehmel M., Radzik M., *O niektórych prawno-karnych aspektach stanu niewypłacalności*, „Prokurator” 2009, nr 1.
- Frosztęga N., *Postępowanie o zatwierdzenie układu 2.o. – zagadnienia wybrane*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2022, nr 27.
- Gąsior A., *Wejście w życie ustawy prawo restrukturyzacyjne a odpowiedzialność karna za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2016, nr 6.
- Jaracz B., *Skutki nowelizacji treści art. 9a pr. up. w odniesieniu do odpowiedzialności członków organów spółek handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 7.

- Kappes A., *Uwagi o przesłankach i charakterze odpowiedzialności z art. 298 k.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1998, nr 12.
- Karolak A., *Prawo upadłościowe i naprawcze jako podstawa dochodzenia roszczeń przez wierzycieli*, „Glosa” 2006, nr 3.
- Kubiczek M., Sokół B., *Rozbieżności w wykładni pojęcia „czasu właściwego” na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w kontekście art. 116 Ordynacji podatkowej oraz art. 11 ust. 1 Prawa upadłościowego*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 13.
- Koczwara P., Groele B., *Odpowiedzialność prokurenta w prawie upadłościowym*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2015, nr 2.
- Litwińska M., *Glosa do uchwały SN z dnia 22 września 1995 r., III CZP 120/95*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 2.
- Luty J., *Odpowiedzialność członka zarządu za niewypłacalność spółki*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2013, nr 25.
- Maśnicka M., *Postępowanie restrukturyzacyjne a odpowiedzialność karna członków zarządu spółek i likwidatorów za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie*, „Palestra” 2018, nr 1-2.
- Oplustil K., *Obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz odpowiedzialność za jego niezłożenie w świetle znowelizowanego prawa upadłościowego, cz. I*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 2.
- Pogonowski P., *Efektywne postępowanie cywilne. Uwagi wstępne na tle ekonomicznej analizy prawa, cz. 1*, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 4.
- Sepioło-Jankowska I., *Odpowiedzialność karna członków zarządu za zaniechanie złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 3.
- Sierakowski B., *Instytucja zakazu prowadzenia działalności gospodarczej po zmianach wprowadzonych ustawą z 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2016, nr 4.
- Sierakowski B., Frosztega N., *Zbieg wniosku o ogłoszenie upadłości z wnioskiem restrukturyzacyjnym a bezskuteczność czynności prawnych dłużnika*, „Monitor Prawa Bankowego” 2017, nr 4.
- Trela Ł., Kaliński M., *Glosa aprobująca do wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 27 lutego 2020 r., sygn. akt I SA/Wr 369/19 – upadłość a jeden wierzyciel – prawidłowa wykładnia art. 116 Ordynacji podatkowej*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2020, nr 21.
- Wołowski P., *Ogólne uwagi o postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2024, nr 2.

Inne

- Osajda K., Zębala J., *Odpowiedzialność członków zarządów spółek kapitałowych w razie bezskuteczności egzekucji z majątku spółki. W poszukiwaniu odpowiedników unormowania z art. 299 k.s.h.*, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/kolor_IWS_Osajda_Z%20Zębala_Odpowiedzialno%C5%9B%C4%87-cz%C5%82onk%C3%B3w-zarz%C4%85d%C3%B3w-sp%C3%B3%C5%82ek-kapita%C5%82owych.pdf.
- Piniór P., *Ekspertyza prawna dotycząca rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3236)*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/opinieBAS.xsp?nr=3236> [dostęp: 12.11.2024].
- Uzasadnienie projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, druk Sejmu VII kadencji nr 2824, www.sejm.gov.pl.
- Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, Warszawa 2019, druk nr 3236.

